

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 11 września 2025 r.

Poz. 8940

UCHWAŁA NR XVII/94/2025 RADY GMINY BRZEZINY

z dnia 28 sierpnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025-2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465, 1572, 1907 i 1940) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 i 1907), po uzyskaniu pozytywnej opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy Brzeziny uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Brzeziny na lata 2025-2028, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Brzeziny.

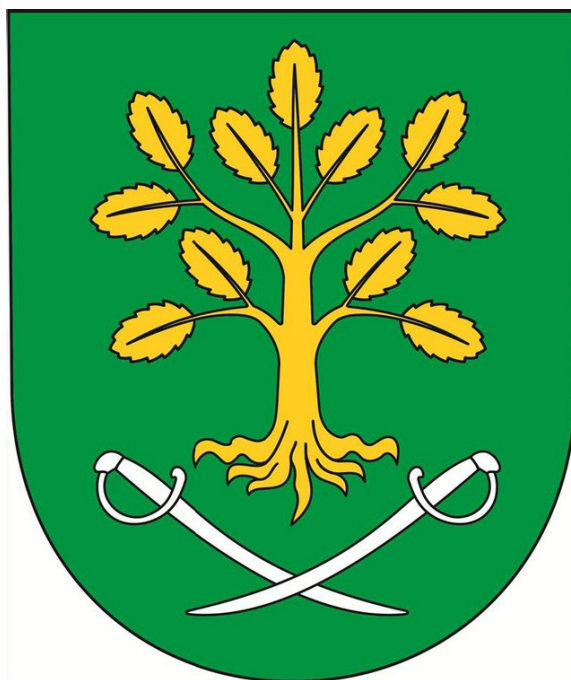
§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Mariusz Sasin

Załącznik do uchwały nr XVII/94/2025
Rady Gminy Brzeziny z dnia 28.08.2025 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025-2028

Spis treści

1. WSTĘP	3
2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZEZINY NA LATA 2025 - 2028	3
3. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZEZINY	5
4. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE ..	6
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ..	8
5.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	8
5.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.....	12
5.3 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	18
6. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	19
7. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	21
8. ZINTEGROWANE PODEJŚCIE DO OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZEZINY NA LATA 2025 - 2028.....	23
9. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	25
9.1 Informacje ogólne o Gminie Brzeziny	25
9.2 Zarys historii obszaru Gminy Brzeziny	27
9.4 Najcenniejsze zabytki Gminy Brzeziny	33
9.5 Obiekty w Rejestrze zabytków.....	49
9.6 Ewidencja zabytków nieruchomych	50
9.7 Stanowiska archeologiczne	54
9.8 Obiekty ruchome z terenu Gminy Brzeziny wpisane do rejestru WKZ	57
9.9 Dziedzictwo kultury niematerialnej	57
9.9.1 Koła Gospodyń Wiejskich.....	58
9.9.2 OSP	59
9.9.3 Orkiestry Dęte	59
9.9.4 Zespoły artystyczne	60
9.9.5 Organizacje.....	60
9.9.6 Dania regionalne wpisane na listę produktów tradycyjnych tworzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.....	62
9.9.7 Imprezy kulturowe	65
9.10 Symbole Gminy Brzeziny	68
9.11 Podania i Legendy	70
10. BILANS WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY BRZEZINY	70

11. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZYZINY	72
12.1 NAJWAŻNIEJSZE ASPEKTY OCHRONY WARTOŚCI KULTUROWYCH GMINY BRZYZINY	72
11.2 CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA.....	74
12. WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU	88
13. MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BRZYZINY	88
14. REALIZACJA I FINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY NAD ZABYTKAMI	95
15. INSTRUMENTY WYKORZYSTYWANE DO REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	95
16. PODSUMOWANIE.....	96

1. WSTĘP

Program opieki nad zabytkami stanowi dokument polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całego obszaru gminy Brzeziny jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą one nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości historycznych i kulturowych.

2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZEZINY NA LATA 2025 – 2028

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025-2028 jest pierwszą edycją tego dokumentu.

Głównym założeniem sporządzanego dokumentu jest zamierzone modelowanie indywidualnego dziedzictwa kulturowego i eksponowanie jego potencjałów, co przyczyni się do propagowania kultury materialnej i niematerialnej, zacieśniania więzi lokalnych, podtrzymywania obyczajów regionalnych i podniesienia atrakcyjności rekreacyjnej gminy Brzeziny.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Brzeziny na lata 2025-2028 uwzględnia uwarunkowania ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego i ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania; wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Brzeziny na lata 2025-2028 (zwany dalej *Programem*) określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025-2028 zakłada, że celem nadrzędnym programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów i obszarów zabytkowych gminy, będących genezą chluby i postumentem rozwoju obszaru. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy. Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Tak sprecyzowany cel główny potrzebuje silnego analitycznego współdziałania i zaangażowania jednostek i instytucji odpowiedzialnych za ochronę zabytków, propagowanie kultury, edukację oraz poprawę stanu zabytków. Pozwoli to na:

- kształtowanie poczucia odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa regionalnego i lokalnego i wzmocnienie więzi społeczności lokalnych,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- pozyskiwanie i wykorzystywanie dostępnych funduszy pomocowych, w tym z Unii Europejskiej,

Współdziałanie środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji Programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego. Poza tym, podjęcie systemowych działań dotyczących wszystkich wymienionych elementów składających się na dziedzictwo kulturowe przyczyni się do powstania wyniku synergii, co pozytywnie wpłynie na rezultat docelowy.

Ochrona zabytków oznacza działania organów administracji publicznej mające na celu m.in. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających zachowanie zabytków, właściwe zagospodarowanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek ich wartości. Zadaniem władz samorządowych jest również uwzględnianie zadań ochronnych we wszystkich dokumentach planistycznych oraz przy kształtowaniu środowiska. Ustawa wyróżnia ochronę obiektów i obszarów zabytkowych, sprawowaną przez administrację publiczną i opiekę nad zabytkami, scedowaną na właścicieli lub posiadaczy zabytków. Zatem z mocy prawa udział w działaniach ochronnych, pracach ratowniczych i zapobiegawczych został powierzony organom władzy państwowej wszystkich jednostek, od Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego po Wójta oraz właścicieli i posiadaczy zabytków. Zakładanym rezultatem wdrażania Programu będzie polepszenie stanu

obszarów i obiektów ujętych w Gminnej ewidencji zabytków przyjętej zarządzeniem Wójta Gminy Brzeziny a także promocja najcenniejszych obszarów gminy.

3. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZEZINY

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1991 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.), zadaniem własnym gminy jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, które obejmują m.in. sprawy z zakresu ochrony zabytków. Z treści art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292 ze zm.), wynika, że wójt ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami na okres 4 lat. Następnie po zaopiniowaniu Programu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje rada gminy. Z przepisów art. 87 ust.4 wynika, że upowszechnienie dokumentu następuje poprzez jego ogłoszenie w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Po 2 latach wójt zgodnie z ww. ustawą (art. 87 ust. 5) sporządza sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny lata 2025 - 2028 za okres dwóch lat jego obowiązywania i przedstawi wnioski Radzie Gminy oraz przekaże dokument Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Zgodnie z artykułem art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2024 poz. 1292 ze zm.) Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Brzeziny została opracowana w 2020 r. jest podstawą do sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025-2028.

Artykuł 87 ust. 1 ww. ustawy obliguje wójta do obowiązku sporządzania na okres 4 lat gminnego program opieki nad zabytkami.

Ustawa określa, że Gminny Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

4. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Narzędziami służącymi sprawowaniu opieki nad obiektami i obszarami zabytkowymi, są akty prawne ogólnościowe, Unii Europejskiej i krajowe.

Dokumentami ogólnościowymi są konwencje opracowane pod egidą ONZ (UNESCO). Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, która została ustanowiona w 1972 r. w Paryżu, umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez Wpisanie na „Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO”.

Unia Europejska reguluje kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w Traktacie z Maastricht z 2 lutego 1992 r., Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992 r. w sprawie wywozu dóbr kultury, Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993 w sprawie zwrotów przedmiotów kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z obszaru państwa członkowskiego oraz w Programie Kultura 2000.

Zapisy odnoszące się do ochrony zabytków w Polsce zamieszczono w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, w której zgodnie z artykułem 5 ochrona zabytków należy do konstytucyjnych obowiązków państwa.

Głównym aktem prawnym, regulującym zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 ze zm.), która uwzględnia podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Zgodnie z art. 3 “zabytek” to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z art. 4 ochrona zabytków jest sprawowana przez organy administracji publicznej, które są odpowiedzialne za kontrolowanie zabytków oraz prawne i finansowe działania prowadzące do zachowania ich w dobrym stanie.

Art. 5 w/w ustawy określa, że opiekę nad zabytkiem sprawują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do dbałości o obiekty i obszary zabytkowe poprzez ich właściwe wykorzystywanie, remontowanie i udostępnianie.

W świetle art. 6 ochronie i opiece podlegają:

- zabytki nieruchome będące m. in. krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi i ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, obiektami techniki, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami

zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytki ruchome będące, np. dziełami sztuki i pamiątkami historycznymi, wytworami techniki, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące np. pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej .

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa w art. 7 określiła pięć prawnych formy ochrony zabytków, którymi są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej należy obejmowanie ochroną prawną w drodze rozporządzenia najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie ich za pomnik historii.

Zadania administracji rządowej w zakresie zachowania dziedzictwa polegają na obejmowaniu ochroną zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków na mocy decyzji WKZ, prowadzeniu wojewódzkiej ewidencji zabytków, uzgodnieniu i opiniowaniu dokumentów planistycznych i inwestycyjnych oraz sprawowaniu kontroli nad nimi.

Samorządy ochronę zabytków podejmują poprzez możliwość tworzenia parków kulturowych na mocy uchwały Rad Gmin. Park kulturowy przekraczający granice gminy zgodnie z art. 16 ust. 5 może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być tworzony. Do obowiązków samorządów lokalnych należy również prowadzenie gminnych ewidencji zabytków i opracowanie gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami.

Samorządy tworzą również ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ponadto uregulowania prawne dotyczące opieki i ochrony nad zabytkami znajdują się w wielu innych obowiązujących ustawach, w tym w:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie
8. ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu
9. ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym
10. ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

Regulacje prawne dotyczące ochrony zabytków znajdują się również w innych aktach wykonawczych i rozporządzeniach. Należy również podkreślić, że poza regulacjami prawnymi wymienionymi powyżej, istnieje cały szereg innych przepisów, które nie regulują wprost zasad ochrony zabytków, jednak normują według swojej właściwości zasady postępowania w przypadku obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w ewidencjach zabytków, obiektów znajdujących się na terenie stref ochrony lub dotyczą innych problemów związanych z ochroną zabytków.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

➤ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

➤ Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są spójne z celami na szczeblu krajowym i są również kompatybilne z dotychczasowymi założeniami.

➤ **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030**

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, która została przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 155 dnia 27 października 2020 r. Jako cel główny wskazano - wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków, który odnosi się do zagadnień jednego z obszarów wpływających na osiągnięcie celów SOR: Kapitał ludzki i społeczny. Jest on również powiązany z realizacją działań wskazanych w poszczególnych obszarach dla wszystkich trzech celów szczegółowych Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Cel główny SRKS2030 doprecyzowują trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne;
- Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich;
- Cel szczegółowy 3: Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

➤ **Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030**

Dokument przyjęty uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. stanowi najważniejszy akt dotyczący ładu przestrzennego Polski. Założonym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, bowiem decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;

- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów poprzemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Koncepcja wskazuje, że wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy.

➤ **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020
(z perspektywą do 2030 roku)**

Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 8 z dnia 14 lutego 2017 roku. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 roku.

Omawiany dokument jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. w jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie lat 2020 i 2030, określa warunki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem Strategii jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z ochroną zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1. Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony cel strategiczny:

- digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego rodzaju zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2. Kapitał ludzki i społeczny – kierunki interwencji:

Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie;
- wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO);
- wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

5.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Na poziomie wojewódzkim opracowano następujące dokumenty o charakterze strategicznym:

1. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi;
3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027;
4. Program Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim na lata 2007-2020;
5. Program rozwoju kultury w województwie łódzkim na lata 2014-2020;
6. Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych województwa łódzkiego

➤ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030

W Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, przyjętej przez Sejmik Województwa Łódzkiego uchwałą nr XXXI/414/2021 z dnia 6 maja 2021 r., wizja rozwoju województwa w perspektywie 2030, została określona w trzech strategicznych wymiarach rozwoju tj. gospodarczym, społecznym i przestrzennym, brzmi następująco:

„Harmonijnie rozwijające się województwo w centrum Polski, przyjazne rodzinom, mieszkańcom miast i obszarów wiejskich. Region, w którym nowoczesna gospodarka idzie w parze z ochroną walorów kulturowych i przyrodniczych.”

1. STREFA GOSPODARCZA

Cel strategiczny: Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka

- Cel operacyjny 1.1 Zwiększenie potencjału badawczego i innowacyjnego
- Cel operacyjny 1.2 Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego
- Cel operacyjny 1.3 Wsparcie rozwoju MŚP i sektora rolnego
- Cel operacyjny 1.4 Wzmocnienie gospodarczych przewag w sektorze wytwórczym i usługowym

2. STREFA SPOŁECZNA

Cel strategiczny: Obywatelskie społeczeństwo równych szans

- Cel operacyjny 2.1 Rozwój kapitału społecznego
- Cel operacyjny 2.2 Poprawa stanu zdrowia mieszkańców
- Cel operacyjny 2.3 Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego

3. STREFA PRZESTRZENNA

Cel strategiczny: Atrakcyjna i dostępna przestrzeń

- Cel operacyjny 3.1 Adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości zasobów środowiska
- Cel operacyjny 3.2 Ochrona i kształtowanie krajobrazu
- Cel operacyjny 3.3 Zwiększenie dostępności transportowej
- Cel operacyjny 3.4 Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego
- Cel operacyjny 3.5 Racjonalizacja gospodarki odpadami

Projekt Strategii rozwoju województwa łódzkiego 2030 wskazuje, że antropogeniczne zmiany środowiska, w tym m.in. presja urbanizacyjna, są zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Istotą skutecznej ochrony i właściwego kształtowania przestrzeni powinno być zachowanie powiązań pomiędzy walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi oraz zabytkowymi. Utrzymanie wartości krajobrazu kulturowego będzie wymagać szeregu działań ochronnych, zwłaszcza ukierunkowanych na zachowanie kompletności i integralności zasobu. w odniesieniu do zdegradowanych zasobów dziedzictwa kulturowego kluczowe znaczenie będzie mieć kontynuacja procesów rewitalizacji, zmierzających do przywracania funkcji użytkowych, w tym m.in. kulturalnych, turystycznych i rekreacyjnych.

Jako kierunki działań w celu operacyjnym 3.2 „Ochrona i kształtowanie krajobrazu”, projekt dokumentu wskazuje ochronę wartości dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

- zachowanie kompletności i integralności zasobu, jako czynnika definiującego krajobraz kulturowy i tożsamość regionalną, ze szczególnym uwzględnieniem historycznych jednostek przestrzennych oraz unikatowych komponentów dziedzictwa m.in. przemysłowego, filmowego, mniejszości narodowych, drewnianego,
- wykorzystanie potencjału dziedzictwa do celów użytkowych (w tym komercyjnych) i promocyjnych (rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie obiektów zagrożonych i nieużytkowanych m.in. na funkcje kulturalne, turystyczne i rekreacyjne, zapewnienie należytego stanu zachowania zwłaszcza unikatowych komponentów), z uwzględnieniem walorów krajobrazowych,
- wykorzystanie potencjału dziedzictwa do celów użytkowych (w tym komercyjnych) i promocyjnych (rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie obiektów zagrożonych i nieużytkowanych m.in. na funkcje kulturalne, turystyczne i rekreacyjne, zapewnienie należytego stanu zachowania zwłaszcza unikatowych komponentów), z uwzględnieniem walorów krajobrazowych,
- zwiększenie skali i skuteczności ochrony zasobów kulturowych, w tym wspieranie projektów rewitalizacji zabytków, rozszerzenie możliwości finansowania, wspieranie alternatywnych form finansowania dziedzictwa kulturowego np. crowdfunding.

Działanie te powinny zostać uwzględnione w gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Brzeziny.

➤ **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonowania Łodzi**

Dokument ten, opracowany z perspektywą do roku 2030+, został przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego w 2018 r. Aby chronić tożsamość regionalną, budowaną poprzez pielęgnowanie i kultywowanie wartości lokalnej kultury materialnej i niematerialnej, które są jednym z istotnych elementów dziedzictwa kulturowego, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego ujęto m.in. wymagania ładu przestrzennego, urbanistyki i architektury, wymagania ochrony środowiska przyrodniczego, ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury. Województwo łódzkie posiada ogromne walory krajobrazu kulturowego oraz przyrodniczego, jednak wraz z upływem czasu następuje ich degradacja. Aby zapobiec negatywnym oddziaływaniom i ich skutkom, ważne jest by dbać o stan tego krajobrazu, a także kształtować jego nowe wartości.

Do największych problemów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w Planie zaliczono:

- znaczną skalę zdegradowanych obiektów i obszarów wymagających rewitalizacji oraz zły stan zachowania wielu zabytków;

- utratę wartości przez miasta-ogrody;
- postępującą niekontrolowaną suburbanizację na obszarach cennych kulturowo w strefach podmiejskich,
- nasilające się konflikty przestrzenne związane z brakiem obwodnic i prowadzeniem ruchu tranzytowego przez centra historycznych miast i wsi, a także wynikające z różnych form działalności gospodarczej, eksploatacji złóż kopalin oraz inwestycji infrastruktury technicznej,
- wprowadzenie obcych form architektonicznych i materiałów wykończeniowych,
- brak zintegrowanego systemu informacji o stanie i potrzebach dziedzictwa kulturowego oraz analiz, studiów i programów opieki nad zabytkami,
- słabo rozwinięte więzi społeczności lokalnych z regionem,
- brak objęcia ochroną prawną cennych obiektów i obszarów zabytkowych będących w ewidencji zabytków,
- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wielu obszarów, co skutkuje niekonsekwencją w zarządzaniu przestrzenią, w tym zabytkowymi historycznymi strukturami przestrzennymi,
- brak objęcia ochroną prawną dóbr kultury współczesnej.

Wykorzystanie walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych regionu w celu kształtowania tożsamości regionalnej jest zasadniczym kierunkiem działań, dotyczących powiązań środowiskowych i kulturowych.

Szansą na poprawę stanu dziedzictwa kulturowego jest moda na turystykę kulturową, dającą możliwości pozytywnej komercjalizacji dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez:

- wykorzystanie folkloru, co skutkuje powrotem do kultywowania tradycji związanych m.in. z twórczością ludową, produktami regionalnymi, ludowymi świętami, przyczynia się do silniejszej identyfikacji z regionem oraz reaktywacji podregionów kulturowych,
- działalność grup rekonstrukcyjnych często wprowadzających nową jakość do przestrzeni zabytkowych,
- wykorzystanie zrewitalizowanych przestrzeni do budowania konkurencyjności gospodarczej.

➤ **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027**

Wojewódzki Program przyjęty Uchwałą nr V/78/24 Sejmiku Województwa Łódzkiego 2 września 2024 r. określa strategiczne cele i zadania w zakresie ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa łódzkiego, kształtując tym samym politykę rozwoju regionu.

Nowy Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2024-2027, za aktualną uznaje wizję rozwoju nakreśloną w poprzedniej edycji programu lata 2020-2023, która brzmi: „*Region wyróżniający się różnorodnością walorów dziedzictwa kulturowego i*

spuścizny dziejowej, stanowiących podstawę wielokulturowej tożsamości województwa łódzkiego”, zaś jako cel strategiczny przyjęto “zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej”.

Ten cel strategiczny został podzielony na trzy cele operacyjne:

1. Atrakcyjny krajobraz kulturowy
2. Tożsamość wielokulturowa regionu
3. Sprawny system zarządzania opieką nad dziedzictwem kulturowym

dla w/w celów zostały określone działania oraz zadania mające doprowadzić do ich osiągnięcia.

Jednostki samorządów terytorialnych realizują cel Programu m.in. poprzez:

- Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez stworzenie uwarunkowań prawnych i programowych takich jak opracowywanie: mpzp, gminnych programów opieki nad zabytkami, gminnych programów rewitalizacji, uchwał reklamowych, wpisywanie obiektów do rejestru i gminnych ewidencji zabytków;
- Tworzenie uwarunkowań finansowych poprzez m.in. zdobywanie dotacji na różnych poziomach zarządzania ukierunkowanych na poprawę stanu zachowania obiektów, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zagrożonych w złym stanie;
- Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego (m.in. opracowania studialne, w tym historyczno-urbanistyczne etc., katalog lokalnych form architektonicznych, wspieranie prac naukowych);
- Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych;
- Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym;
- Aktywizację lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków;
- Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych;
- Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu;
- Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego;
- Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego.

V.2. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA O WYMIARZE HORYZONTALNYM

CEL STRATEGICZNY: ZACHOWANIE DLA PRZYSZŁYCH POKOLEŃ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU JAKO ISTOTNEJ CZĘŚCI SPUŚCIZNY DZIEJOWEJ

CELE OPERACYJNE	DZIAŁANIA	ZADANIA
1. ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY	1.1. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego	Zadanie 1.1.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych 1.1.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych 1.2.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego 1.2.2. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych 1.2.3. Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych
	1.2. Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków	
2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	2.1. Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym	2.1.1. Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji 2.1.2. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków 2.1.3. Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych 2.2.1. Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu 2.2.2. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego 2.2.3. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego
	2.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym	
3. SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	3.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	3.1.1. Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków 3.1.2. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach 3.1.3. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach 3.2.1. Wspieranie współpracy instytucji, organizacji oraz jednostek administracji w zakresie ochrony dziedzictwa 3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa
	3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego	
ZADANIA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA		
ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM		

5.3 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

Na poziomie powiatowym opracowano następujące dokumenty o charakterze strategicznym:

1. Strategia Rozwoju Powiatu Brzezińskiego na lata 2021-2027
2. Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Brzezińskiego na lata 2022-2025

Strategia Rozwoju Powiatu Brzezińskiego na lata 2021-2027

Strategia Rozwoju Powiatu Brzezińskiego na lata 2021-2027 jest głównym dokumentem strategicznym wyznaczającym ramy i kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego w długim okresie. Opracowanie Strategii daje możliwość spojrzenia na powiat, jego uwarunkowania, zasoby i możliwości rozwoju z szerszej perspektywy. Pozwala to dostrzec wyzwania czekające powiat w dalszym horyzoncie czasowym oraz szanse, których wykorzystanie będzie możliwe w przyszłości pod warunkiem podjęcia koniecznych działań już dziś. Planowanie długofalowe umożliwia również zdiagnozowanie problemów strukturalnych powiatu i rozpoczęcie działań.

Pozwala też odpowiednio wcześniej dostrzec zagrożenia zewnętrzne, a tym samym znacząco ograniczyć prawdopodobieństwo ich wystąpienia lub skalę negatywnego oddziaływania. Wyznaczona w strategii wizja, określa długofalowe wyobrażenie Powiatu, czyli najbardziej pożądaną stan docelowy do którego powinny dążyć władze w perspektywie najbliższych lat. Wizja została sformułowana następująco *„Powiat Brzeziński to obszar o wysokiej jakości życia, z dobrze rozwiniętą infrastrukturą pozwalającą na sprawne połączenia wewnątrz Powiatu, ale również z dużym ośrodkiem miejskim. Jest ważnym ośrodkiem medycyny, z rozwiniętą infrastrukturą medyczną i edukacją. Współpraca lokalnych środowisk pozwala na rozwój inicjatyw społecznych i rozwój lokalnej przedsiębiorczości”*.

W strategii wyznaczono 5 celów strategicznych:

- I. Poprawa stanu infrastruktury Powiatu
- II. Adaptacja do zmian klimatu
- III. Wzrost atrakcyjności turystycznej
- IV. Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej
- V. Poprawa profesjonalizacji usług Powiatu poprzez realizację partnerstw.

Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Brzezińskiego na lata 2022-2025

Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Brzezińskiego na lata 2022-2025 został przyjęty uchwałą Rady Powiatu w Brzezinach z dnia 22 lutego 2022 r. W programie przedstawiono charakterystykę i ocenę zasobów i analizę stanu dziedzictwa kulturowego powiatu. Określono również priorytety i kierunki działań powiatowego programu opieki nad zabytkami. Jako główne priorytety wskazano:

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek 1: Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie

Kierunek 2: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania

Kierunek 3: Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunek 4: Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu brzezińskiego:

Kierunek 1: Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu

Kierunek 2. Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym powiatu.

6. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025 – 2028 powinien pozostawać spójny w swoich przesłankach z dokumentami na szczeblu europejskim, krajowym, wojewódzkim, regionalnym i lokalnym. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny wpisuje się w polityki obowiązujące w dokumentach strategicznych takich jak Strategia Rozwoju Kraju przedstawiająca Wizję Polski, jako: aktywna narodowość, konkurencyjna gospodarka i sprawne państwo. Kluczowymi działaniami wymienionymi w dokumencie jest spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna, dostępność usług publicznych, szeroka skala szans rozwoju jednostki, mądra i efektywna integracja społeczna. Strategia podaje tutaj, iż: zatrzymane zostaną również procesy marginalizacji na obszarach tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze i pobudzona zostanie zdolność do rozwoju dzięki procesom rewitalizacyjnym.

Strategia wskazuje obszary interwencji, cele i priorytety rozwojowe. w jej ramach powstał obszar Spójność społeczna i terytorialna oraz cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, a także priorytetowy kierunek interwencji publicznej III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmocniania potencjału obszarów wiejskich. Zapisy Strategii określają, że prowadzone będą m.in. działania na rzecz rewitalizacji zdegradowanych oraz najuboższych obszarów.

Głównym celem Założeń Narodowego Planu Rewitalizacji 2022 jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym

i gospodarczym. Cele zawarte w Programie Rewitalizacji służą realizacji celu głównego NPR. Lokalny Program rewitalizacji i Gminny program opieki nad zabytkami są dokumentami spójnymi uwzględniającymi wskazania dokumentów wyższego rzędu. Programy rewitalizacji i Programy opieki nad zabytkami muszą mieć charakter zintegrowany, wieloaspektowy, oparty na diagnozie obszarów wskazanych do rewitalizacji i rewaloryzacji. Procesy rewitalizacji i rewaloryzacji muszą być określone przy założeniu precyzyjnego skoncentrowania na najbardziej zdegradowanych obszarach.

Istotnym dokumentem warunkującym kształtowanie polityki przestrzennej jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Jej głównym celem jest poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów. W rozwinięciu celów dokumentu wskazano, iż działania polityki przestrzennej w odniesieniu do zdegradowanych obszarów zurbanizowanych mają na celu przywrócenie ich funkcji administracyjnych, społecznych i gospodarczych oraz stworzenie warunków sprzyjających ich powtórnemu zagospodarowaniu dzięki interwencjom w sferze planowania przestrzennego, wsparciu zasobów ludzkich i przedsiębiorczości. Działania restrukturyzacyjne i rewitalizacyjne doprowadzą do odzyskania atrakcyjności, przywrócenia korzystnych warunków życia i podejmowania działalności gospodarczej oraz inwestycyjnej z wykorzystaniem istniejącego potencjału kulturowego i zachowania funkcji symbolicznych oraz walorów przyrodniczych obszaru w procesie jego adaptacji do nowych funkcji.

Dokumentem strategicznym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie wojewódzkim jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim.

Program Opieki nad Zabytkami w województwie łódzkim na lata 2024-2027, został przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego w dniu 2 września 2024 r. (Uchwała nr V/78/24, Dz. Urz. Woj. Łódz. z dnia 29.10.2024, poz. 8735).

W programie tym uznano za obiekt zagrożony degradacją położoną na terenie Gminy Brzeziny wille letniskową z XIX w., zlokalizowaną w Tworzyjankach. Otoczone gminą wiejską Brzeziny miasto powiatowe Brzeziny uznano za ośrodek historyczny o randze lokalnej. W wojewódzkim programie wyznaczono zadania do realizacji w okresie 2024-2027 dla miasta Brzeziny, dla gminy wiejskiej brzeziny nie wskazano oddzielnych zadań do realizacji.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Brzeziny powinien odzwierciedlać określony w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami pożądany stan województwa pod względem zachowania i właściwego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, a jego osiągnięciu ma sprzyjać realizacja założonych celów operacyjnych.

Cele strategiczne polityki rozwoju województwa łódzkiego ukierunkowują zakres niezbędnych działań, w perspektywie roku 2030, pozwalających na wykorzystanie potencjałów i niwelowanie barier rozwojowych, zdiagnozowanych jako strategiczne wyzwania rozwojowe. Odnoszą się do działań realizowanych w sferze gospodarczej, społecznej, przestrzennej,

uwzględniając współzależność procesów rozwojowych zachodzących w ramach tych trzech sfer.

7. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym są: m.in.

- Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brzeziny (przyjęta uchwałą Nr LXVI/390/23 Rady Gminy Brzeziny z dnia 26 maja 2023 r.);
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Brzeziny
- Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Brzeziny (przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Brzeziny nr 8/2020 z dnia 07.01.2020 r.);

7.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminnym

➤ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brzeziny (przyjęta uchwałą Nr LXVI/390/23 Rady Gminy Brzeziny z dnia 26 maja 2023 r.) jest jedynie fragmentaryczną zmianą dokumentu z 2014 r. Studium omawia historię gminy, rozwój przestrzenny oraz wartości kulturowe, w dokumencie zamieszczono spis zabytków nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków oraz spis stanowisk archeologicznych.

Studium proponuje następujące działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- rewaloryzacja istniejących zasobów a przede wszystkim pozostałości po letnisku Tworzyjanki w postaci parku willowego oraz Willi nr 12 wraz z parkiem;
- tworzenie nowych wartości kulturowych w przestrzeniach publicznych gminy;
- ochrona elementów środowiska kulturowego jako istotnych dla budowania tożsamości gminy;
- tworzenie obrazu gminy rozwijającej się harmonijnie, wykorzystującej i szanującej swoje dziedzictwo.

Studium wyznacza strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, które obejmują obiekty szczególnie ważne ze względu na wartości historyczne, architektoniczne i kulturowe, zachowane w stanie pozwalającym na odczytanie pierwotnego założenia obiektu oraz umożliwiające działania ratownicze. Celem wyznaczenia stref jest również właściwa ochrona obiektów poprzez wyznaczenie standardów w zagospodarowania terenów sąsiednich oraz bezpośredniego otoczenia zabytku.

Stefy obejmują najcenniejsze historyczne założenia sakralne i świeckie gminy, położone we wsiach:

- Grzmiąca – Kościół mariawicki p.w. Podwyższenia Krzyża Św. wraz z ogrodzeniem i dzwonnica; cmentarz mariawitów;
- Adamów – cmentarz ewangelicki;
- Witkowice - cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z okresu I wojny światowej;
- Tadzín – dom nadleśniczego z otoczeniem zabytku;
- Tworzyjanki – park willowy nr 11 w Tworzyjankach; willa nr 12 wraz z parkiem willowym.

Studium wyznacza strefy krajobrazu kulturowego i przyrodniczego, wyznaczone w celu ochrony przestrzennych form wyróżniających się w krajobrazie wyznaczone zostały strefy ochrony krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Zostały one wyznaczone wokół zabytkowych cmentarzy, które porośnięte samosiejkami odznaczają się od rolniczego krajobrazu. Jest to niejednokrotnie jedna struktura przestrzenna sugerująca inną formę zagospodarowania niż rolnicza.

Stefy zostały wyznaczone dla cmentarzy:

- cmentarz ewangelicki w Jordanowie;
- cmentarz ewangelicki w Adamowie;
- cmentarz ewangelicki w Kolonii Gałkówek;
- cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z okresu I wojny światowej w Witkowicach;
- cmentarz mariawicki w Grzmiącej.

Studium wyznacza strefy ochrony ekspozycji, w celu wyeksponowania oraz ochrony widoków strefy wyznaczono od Kościoła mariawitów w Grzmiącej oraz od zespołu dworskiego w Małczewie. Jedynie te obiekty znajdują się w otoczeniu, które pozwala na ogólny wizualny odbiór całości założeń.

Studium wyznacza strefy ochrony układów ruralistycznych, w celu ochrony historycznych układów rozplanowania o istniejących wartościach kulturowych wsi: Dąbrówka Mała, Grzmiąca, Małczew, Paprotnia, Poćwiardówka, Polik, Syberia, Szymaniszki. Strefy ochrony układów ruralistycznych wyznaczone zostały w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Studium sankcjonuje ustalenia planów miejscowych w zakresie stref ochrony układów ruralistycznych.

Studium wyznacza strefy ochrony konserwatorskiej archeologicznej, które obejmują tereny wokół udokumentowanych stanowisk archeologicznych w celu zapewnienia ochrony zabytków archeologicznych. Strefy obejmują znaczne obszary gminy.

➤ **Gminna Ewidencja Zabytków**

Gminna Ewidencja Zabytków została przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Brzeziny nr 8/2020 z dnia 07.01.2020 r. w gminnej ewidencji zabytków zostało ujętych 51 zabytków nieruchomych oraz 75 stanowisk archeologicznych. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny uwzględnia obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków.

➤ **Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego**

Obszar Gminy Brzeziny jest częściowo pokryty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, na jego terenie obowiązuje 61 MPZP, które określają zasady ochrony dóbr kultury i dziedzictwa kulturowego w tym zabytków i stanowisk archeologicznych. W miejscowych planach zostały wyznaczone również strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, strefy ochrony układów ruralistycznych, ochrony ekspozycji oraz ochrony krajobrazu.

8. ZINTEGROWANE PODEJŚCIE DO OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZESZINY NA LATA 2025 – 2028

Kompleksowość opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025 - 2028

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025 - 2028 ujmuje działania w sposób kompleksowy z uwzględnieniem działań prowadzących do rewitalizacji współfinansowanych ze środków europejskich, publicznych i prywatnych tak, aby nie pomijać aspektu społecznego, ekonomicznego, przestrzennego, technicznego, środowiskowego i kulturowego związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem. Należy wyeliminować możliwość realizacji wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025 - 2028 złożony z wielu różnorodnych aspektów jest konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji.

Oczekuje się wzajemnego powiązania oraz synergii działań prowadzących do poprawy stanu obszarów i obiektów zabytkowych. Nie oznacza to obowiązku w każdym przypadku jednoczesnej realizacji działań, lecz synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację Gminy Brzeziny.

Komplementarność działań z zakresu realizacji projektów z dziedziny dziedzictwa kulturowego

Wymogiem istotnym realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025 - 2028 jest zapewnienie komplementarności w różnych wymiarach. W szczególności dotyczy to komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

Komplementarność przestrzenna

Konieczność wzięcia pod uwagę wzajemnych powiązań pomiędzy projektami i przedsięwzięciami z dziedziny dziedzictwa kulturowego zarówno realizowanymi na obszarach zdegradowanych, jak i znajdującymi się poza nimi, ale oddziałującymi na obszary wymagające rewitalizacji i rewaloryzacji.

Zapewnienie komplementarności przestrzennej ma służyć efektywnemu oddziaływaniu na cały obszar Gminy Brzeziny a nie punktowo na pojedyncze miejsca, poszczególne przedsięwzięcia powinny wzajemnie się dopełniać przestrzennie z zachowaniem między nimi efektu synergii.

Komplementarność przestrzenna skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy dla skuteczności programu opieki nad zabytkami.

Komplementarność problemowa

Konieczność realizacji przedsięwzięć, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że Gminny Program Opieki nad Zabytkami będzie oddziałował na obszar Gminy Brzeziny we wszystkich niezbędnych aspektach - społecznym, ekonomicznym, przestrzennym, środowiskowym, kulturowym, technicznym.

Zapewnienie komplementarności problemowej ma przeciwdziałać fragmentacji działań, ponieważ ochrona dziedzictwa jest zawsze kompleksowa koncentrująca uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny odnowy obszaru Gminy Brzeziny.

W komplementarności problemowej konieczne jest określenie pożądanego stanu, do jakiego mają doprowadzić dane przedsięwzięcia realizacyjne. Tak postawione zadanie ułatwi później wybór odpowiednich mierników – przyjętych wskaźników osiągania celów realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Skuteczna komplementarność problemowa oznacza konieczność powiązania działań ze strategicznymi decyzjami Gminy Brzeziny na innych polach, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem opieki, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania Gminnym programem opieki nad zabytkami w przyjętym przez Gminę Brzeziny systemie zarządzania.

Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa identyfikuje konieczność osiągnięcia rozeznania, analizy i krytycznej oceny oraz sformułowania wniosków na temat dotychczasowego w kontekście zaangażowania środków wspólnotowych, szczególnie w ramach polityki spójności sposobu wspierania procesów odnowy, ich skuteczności, osiągnięć i dylematów wdrażania procesów odnowy.

Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2021-2027, oznacza, że projekty naprawcze z zakresu dziedzictwa kulturowego, wynikające z Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków pochodzących z różnych źródeł finansowania.

Komplementarność finansowa oznacza także możliwości łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki sprawnych zmian.

9. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

9.1 Informacje ogólne o Gminie Brzeziny

Gmina Brzeziny położona jest w powiecie brzezińskim, w centralnej części województwa łódzkiego. Gmina wiejska Brzeziny okala Miasto Brzeziny, gdzie zlokalizowane są ważniejsze instytucje związane z administracją samorządową gminy. Gmina Brzeziny położona jest w obszarze metropolitalnym Łodzi, odległość gminy do centrum Łodzi wynosi ok. 20 km, natomiast odległość od Warszawy wynosi ok. 110 km.

Gmina zajmuje obszar ok. 107 km², graniczy od zachodu z gminą Nowosolna, od północy z gminą Stryków, a od północnego wschodu z gminą Dmosin, od wschodu z gminą Rogów, od południa z gminą Koluszki i gminą Andrespol oraz z centralnie położonym miastem Brzeziny.

Gmina posiada dogodne położenie komunikacyjne, przez jej teren przechodzi droga krajowa nr 72 (relacji Konin-Rawa Mazowiecka). W bliskim sąsiedztwie Gminy Brzeziny przebiegają dwie autostrady, autostrada A1 (relacji Gdańsk- Gorzyczki) oraz Autostrada A2 (relacji Świecko-Kukuryki). Autostrada A1 jest trasą łączącą północ i południe kraju, natomiast Autostrada A2 łączy zachód ze wschodem kraju, obie te autostrady są częścią międzynarodowych tras komunikacyjnych. Najbliższy węzeł autostradowy na Autostradzie A1 znajduje się w Natolinie w gminie Nowosolna, jest on zlokalizowany w odległości 3 km od granic gminy Brzeziny. Natomiast w odległości 5 km od granic gminy - w Strykowie krzyżują się Autostrady A1 i A2. Dzięki węzłom autostradowym w bliskim sąsiedztwie gminy Brzeziny, gmina posiada bardzo atrakcyjne położenie komunikacyjne.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej J. Kondrackiego obszar Gminy Brzeziny należy do mezoregionu Wzniesień Łódzkich (318.82). Charakteryzuje on się urozmaiconą rzeźbą terenu, która ukształtowana została około 140 tys. lat temu, w okresie zlodowacenia warciańskiego. Większość obszaru gminy obejmują niewysokie, faliste wzniesienia pokryte mozaiką kolorowych pól. Kulturowy krajobraz jest wzbogacony przez zadrzewienia śródpolne, kompleksy leśne i doliny rzeczne.

Gminę Brzeziny zamieszkuje 6128 osoby¹, jego powierzchnia to ok. 107 km², gęstość zaludnienia wynosi 57,5 os/km². Zarejestrowanych jest ponad 650 firm, głównie prowadzące działalność w zakresie handlu, usług, rolnictwa oraz przemysłu i budownictwa, dominują firmy zatrudniające od 1 do 10 osób. Bezrobocie utrzymuje się na niskim poziomie wynoszącym 6,3%.

W granicach administracyjnych Gminy Brzeziny znajdują się 43 miejscowości, które tworzą 28 sołectw.

Rysunek 1. Plan Gminy Brzeziny

Źródło: <https://www.gminabrzeziny.pl/nasza-gmina/solectwa/mapa-solectw-gminy-brzeziny>

¹ liczba ludności w gminie dnia 31.12.2023 wyniosła 6128 os. - źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>

9.2 Zarys historii obszaru Gminy Brzeziny

Historia gminy Brzeziny jest nierozzerwalnie związana z rozwojem sąsiednich miejscowości, a w szczególności miastem Brzeziny, jako centralnego ośrodka osadniczego.

Najwcześniejsze ruchy ludności na terenie gminy Brzeziny pochodzą ze schyłku starszej epoki kamienia. Dokumentują to stanowiska archeologiczne. Najstarsze ślady należą do kultury komornickiej, której pozostałości obozowisk odnalezione zostały na wydmach w Dąbrówce i Osinach, w pobliżu cieków wodnych wpadających do Mrożący. Należy zaznaczyć, że ludność ta prowadziła ruchliwy tryb życia.

Pierwsze ślady związane z rozwojem kultury prapolskiej znajdują się dość licznie na terenie regionu brzezińskiego. Doniesienia z tego okresu są jednak skromne. Liczne stanowiska archeologiczne oraz prace wykopaliskowe przeprowadzone na terenie ziem Brzezińskich dowodzą istnienia osadnictwa na tym terenie. Odkryte zostały trzy domy mieszkalne, palenisko i ślady innych budynków, datowane na ok. VII w. Tylko w niewielkim zakresie zostały przeprowadzone badania archeologiczne. Wczesne osadnictwo na terenie gminy i miasta Brzeziny nie jest do końca przebadane i wymaga dalszych prac. Dopiero z XVI wieku pochodzą pierwsze doniesienia określające granice państwowe oraz kościelne podziały terytorialne. Brzeziny należały wtedy do kasztelanii łęczyckiej, stały się siedzibą parafii.

Najwcześniejsze wzmianki o Brzezinach, jako siedzibie powiatu i miejscu prowadzenia spraw sądowych pochodzą z 1386r. Istniejąca parafia w Brzezinach skupiała 27 wsi i przysiółków. Była częścią archidiakonu łęczyckiego, który wchodził w skład archidiecezji gnieźnieńskiej. W 1502 r. parafia została podniesiona do rangi prepozytury.

Rozwój Brzezin i okolic nierozzerwalnie związany był ze wzrostem wagi kościoła, jednocześnie przebiegające przez teren Brzezin szlaki handlowe warunkowały rozkwit miasta i gminy. Przez teren gminy przebiegał trakt toruńsko – ruski zapewniający połączenie z Pomorzem Gdańskim, Kujawami, Wielkopolską i Pomorzem Szczecińskim.

Równie wczesne wzmianki pisemne dotyczą okolicznych wsi. O Gałkówku pisano już w 1273r. W okresie nowożytnym wybudowane zostały dwory szlacheckie m. in. w Buczku, Lisowicach, Małczewie i Witkowicach. Zachowały się także wiadomości na temat posesorów niektórych miejscowości z okresu od XVI do końca XVIII w. Na przykład na początku XVII w. Polik należał do Anny z Lutomierskich, następnie stał się własnością Stokowskich, Plichtów, Trojanowskich i Lasockich. Także wiadomo, że na początku XVII w. Buczek należał do Dąbrowskich. Znani są też siedemnastowieczni posesorzy Grzmiącej, byli nimi Anna z Lutomierskich, Elżbieta, córka Walentego Plichty, Andrzej Kałkowski i Jadwiga z Kalińskich.

Na terenie miasta Brzeziny od ok. XIV w. zaczyna dominować sukiennictwo. Jednocześnie na terenie Brzezin rozwijał się przemysł piwowarski – istniało w tamtym okresie około 20 karczm. W tym czasie Brzeziny były grodem kasztelańskim, początkowo należały do dóbr królewskich od 1465 roku należały do rodziny szlacheckiej – Lasockich. Miasto Brzeziny nierozzerwalnie związane były z otaczającymi go terenami rolniczymi. Okoliczne wsie stanowiły nie tylko

zaplecze produkcji rolniczej, ale i rynek zbytu dla produktów rzemieślniczych miasta. Więż wsi z miastem wzmacniały stosunki własnościowe.

Na przestrzeni lat w obliczu zmieniającej się sytuacji polityczno – gospodarczej Brzeziny nadal były prężnym ośrodkiem sukienniczym znanym w całej Polsce. W okresie rewolucji przemysłowej, gdy powstawał olbrzymi przemysł włókienniczy w Łodzi, los brzezińskich sukienników nie przedstawiał się już kolorowo. Tańsze produkty przemysłu włókienniczego podbiły rynek Polski. Do początku XX w. przetrwało 25 warsztatów sukienniczych w Brzezinach. Upadające sukiennictwo dało szansę na rozwój krawiectwa, znajdujące odbiorców najpierw w Brzezinach i okolicznych wsiach, a wkrótce na dalszych rynkach.

Rozwój gminy Brzeziny warunkowany jest nadal przez miasto. Centralnie położone miasto było centrum kulturalnym, oświatowym i religijnym. W mieście odbywały się rynki, gdzie swoje plony sprzedawali rolnicy okolicznych wsi. Miasto Brzeziny były również jednym z centrów migracyjnych okolicznej ludności.

Na terenie gminy głównym źródłem utrzymania mieszkańców było rolnictwo, uprawiano: żyto, jęczmień, owies, proso, groch, rzepik, tatarkę, w niewielkich ilościach pszenicę oraz ziemniaki. Wśród zwierząt pociągowych na przełomie XVIII/XIX w. liczba wołów była trzykrotnie większa niż koni. Hodowano również krowy, świnie, kozy i owce. Rolnicy posiadali również część lasu, skąd pozyskiwano drewno na opał. Do połowy XIX w. gospodarowano systemem trójpolewym.

II Wojna Światowa przyniosła olbrzymie zniszczenia nie tylko w mieście ale i w okolicznych wsiach, zginęło wiele osób, spalonych zostało wiele zabudowań wiejskich w tym w Przecławiu 5 zagród. W czasie okupacji gmina i miasto Brzeziny wchodziły w skład okupacyjnego powiatu wiejskiego łódzkiego.

Po wojnie pozostano przy przedwojennym podziale administracyjnym powiatów na gminy i gromady. Powiat brzeziński zmniejszony w stosunku do stanu przedwojennego o obszar miasta Główna, dzielił się na 223 gromady, które wchodziły w skład 15 gmin wiejskich: Będków, Biała, Bratoszewice, Ciosny, Długie, Dobra, Dmosin, Gałkówka, Lipiny, Łaznów, Łazisko, Mikołajów, Mroga Dolna, Niesułków i Popień. Ponadto znajdowały się w powiecie 4 miasta: Brzeziny, Koluszki, Stryków i Tomaszów Mazowiecki. W roku 1948 Tomaszów został miastem wydzielonym, a wszystkie funkcje władzy powiatowej przekazano prezydentowi miasta.

W 1953 roku zmieniono nazwy niektórych gmin na nazwy ich faktycznych siedzib, a mianowicie: Długie na Katarzynów, Łaznów na Rokiciny, Łazisko na Ujazd, Mroga Dolna na Rogów, Popień na Jeżów. Duża liczba gromad niosła trudności administracyjne i gospodarcze, więc w latach 1959-61 część z nich połączono w większe jednostki. Powiat brzeziński liczył sobie 26 gromad.

Po okresie okupacji teren gminy Brzeziny traktowany był jako bezpośrednie zaplecze żywnościowe Łodzi. W mieście powstawały organizacje wspomagające produkcję rolniczą gminy, powstawały magazyny płodów rolnych oraz składnica maszyn rolniczych. W obliczu

gospodarki wolnorynkowej większość organizacji rolniczych upadła. Jednak rolnictwo na terenie gminy Brzeziny wciąż poszukuje nowych form rozwoju.

Wsie w gminie Brzeziny pełniły głównie funkcję folwarków, a znajdujące się przy główniejszych szlakach komunikacyjnych pełniły funkcje karczmarskie.

Dąbrówka Duża - Najstarsza wzmianka wśród źródeł historycznych na temat Dąbrówki pochodzi z 1337 roku. Wśród osad, przez które przebiegała droga publiczna z Torunia w kierunku Lublina i Rusi, wymieniona jest również ww. wieś. Ponownie nazwa miejscowości pojawia się w 1424 roku w związku z procesem, którego stronami był brzeziński mieszczanin oraz Małgorzata z Dąbrówki.

Od późnego średniowiecza wieś wchodzi w skład klucza niesułkowskiego należącego do biskupów włocławskich. Od XVI wieku przez następne dwa stulecia gospodarze pełnorolni płacili dziesięcinę snopową dla proboszczów parafii z Brzezin do której de facto nigdy nie należeli. Jak wynika z dokumentów z tego okresu w rękach chłopów było 1345 mórg zasiedlonych przez 28 osad.

Po II rozbiórce Polski wieś trafiła do zaboru pruskiego, natomiast od roku 1813 kiedy to przestało istnieć Księstwo Warszawskie przez następne 100 lat Dąbrówka Duża została włączona w skład Cesarstwa Rosyjskiego.

Jedyną wzmianką na temat wsi Dąbrówką, którą możemy znaleźć w XIX-wiecznym Słowniku Królestwa Polskiego brzmi „wieś rządowa, powiat brzeziński, gmina i parafia Niesułków, na prawo od drogi bitej do z Brzezin do Strykowa”. Ponadto korzystając z map Wojskowego Instytutu Geograficznego, które powstawały na przełomie lat 20. i 30. XX wieku można dowiedzieć się o istnieniu we wsi 75 domów mieszkalnych.

Szkoła podstawowa istniała we wsi od 1915 roku najpierw jako placówka prywatna, a po 3 latach zmieniona w jednostkę publiczną. W 1945 roku w czynie społecznym wybudowano świetlicę środowiskową, pełniącą również siedzibę OSP Dąbrówka Duża. W latach 60 XX wieku rozpoczęto budowę istniejącego do dziś nowego budynku OSP, który pełni funkcję sali weselnej oraz garażu na wozy bojowe.

Główną historyczną część miejscowości zajmują budynki zlokalizowane po zachodniej stronie drogi wojewódzkiej 708. Zachował się układ pól rolnych nazywanych potocznie pastwiskami gdzie w dawnych czasach wypasywano owce. Swoją fragment pastwiska posiadał każdy gospodarz, a jego wielkość zależała od areалу gospodarstwa jaki posiadał, tzn. im większe gospodarstwo tym większe pastwisko. Część z tego systematycznego rozparcelowania zachowała się do dziś co ma swój wydzźwięk w podziale na pola o wielkości 1 lub 2 mórg. Obszar ten znajduje się w centralnej części wioski, co pozwala wysnuć wniosek, że rozwój przestrzenny Dąbrówki Dużej rozpoczął się w części południowej, a następnie systematycznie rozwijał się w kierunku północy. Wynika to z faktu iż historycznie takie pastwiska były lokalizowane poza wsią.

Tworzyjanki – wieś folwarczna i osada młynarska, położona nad rzeką Mrogą. W materiałach źródłowych Tworzyjanki po raz pierwszy wspomniane były w XVI w., wieś nosiła wtedy nazwę

Thworzyyanki. Na terenie Tworzyjanek działała kopalnia żwiru i kamienia narzutowego. W 1827 roku na wieś składało się 10 domów i 57 mieszkańców. Folwark Tworzyjanki z nomenklaturą Górki Tworzyjańskie składały się z 393 mórg: gruntów ornych i ogrodów – 279 mórg, łąk – 15 mórg, pastwisk 9 mórg; znajdowało się tu 12 budynków z drzewa. Dominował płodozmian 4 i 11 polowy.

Po powstaniu styczniowym wieś - własność szlachecką rozparcelowano na kilkuwótknowe gospodarstwa chłopskie. Z powodu atrakcyjnego ukształtowania terenu, malowniczych krajobrazów oraz bliskości ośrodków miejskich, gospodarstwa chłopskie zostały wykupione przez łódzką burżuazję. Pod koniec XIX w. miejscowość uzyskała charakter letniskowy. Zamożniejsi łódzianie zaczęli wznosić tu domy letniskowe - głównie drewniane. Jeden z pierwszych domów wybudowała niemiecka rodzina Schleierów. Dzisiaj funkcja wypoczynkowo-letniskowa miejscowości wciąż jest rozwijana. Obok budynków letniskowych powstały nowe obiekty świadczące usługi turystyczne.

Eufeminów – wieś powstała w roku 1830, założona przez Jana Sucheckiego herbu Poraj, nazwa wsi powstała od imienia jego żony Eufemii z Chwalibogów herbu Strzemię. Wieś została wydzielona z majątku Bedoń. W zachowanym w Archiwum Państwowym w Łodzi akcie notarialnym można przeczytać: *Jan Suchecki, mając na celu powiększenie dochodów dóbr wsi Bedonia, założył kolonię w tychże dobrach Bedoń Eufeminów zwaną...*

W roku 1846 właścicielami Eufeminowa byli Jan Ignacy i Joanna Suchecka – dzieci Jana i Eufemii. Według wypisanej w 1846 roku Tabeli wykazującej uposażenia, obowiązki i powinności rolników po wsiach i miastach osiadłych – Eufeminów należał do gminy Bedoń, okręg zgierski, powiat Łęczycki, parafia Mieszki i Nowosolna. W Eufeminowie było w tym czasie 39 gospodarstw, wszyscy gospodarze płacili na szkołę elementarną wybudowaną we wsi, 25 było ewangelikami i opłacali utrzymanie pastora w Nowosolnej.

W Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich z roku 1881 można przeczytać: *„Eufeminów, wieś i karczma do dóbr Bedoń należąca, pow. brzeziński, gm. Gałkówek, par. Mieszki. Liczy 32 domy, 320 mieszkańców, ziemi włościańskiej 500 mórg.”*

16 września 2006 r. odsłonięto w Eufeminowie kapliczkę poświęconą św. Eufemii oraz kamień z inskrypcją upamiętniającą powstanie wsi.

Jordanów – wieś powstała w roku 1832, założona przez Jan Sucheckiego herbu Poraj, nazwa wsi powstała od nazwiska rodowego jego matki Magdaleny z Jordanów Sucheckiej herbu Trąby. Wieś została wydzielona z majątku Bedoń.

W Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich z roku 1883 można przeczytać: *„Jordanów kol. i osada pow. brzeziński gm. Gałkówek parafia Mieszki. Ma 36 domów, 340 mieszkańców i 486 mórg ziemi włościańskiej. Część osady tzw. karczemna nazwana jest Smolewizną. Całość należy do dóbr Bedoń.”*

Przecław – to wieś włościańska i osada karczmarska, w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich z roku 1888 można przeczytać: *„Przecław wieś*

włościańska i osada karczmarska, powiat brzeziński, gmina Mroga Dolna, parafia Brzeziny, leży w odległości 3 wiorst od Brzezin, przy trakcie do Rogowa; posiada szkołę początkową ogólną, 32 domy, 266 mieszkańców, 816 mórg; osada karczmarska 1 dom, 7 mieszkańców, 8 mórg dworskich. W 1827 r. 21 domów, 150 mieszkańców. Wieś ta w XVI w. Była własnością kościoła w Brzezinach. Około 1520 r. Połowa wsi stała pustką, na 3 tylko łanach siedzą kmiecie, po dwóch na łanie i płacą po 20 groszy bez dwu trojaków czynszu z półłanka i odrabiają pewne roboty plebanowi. Sołtys dziedziczny ma też pewne obowiązki względem plebana opisane w przywileju na sołtystwo wydanym (Jan Łaski, Liber Beneficiorum, II, 490)."

Rozworzyn – Miejscowość Rozworzyn istniała już w 1394 r. W XVI w. Wieś wspomniana była pod nazwą Rosworzyn. We II ćw. XIX w. Wieś i tutejszy folwark należał do gminy Mroga Dolna i parafii w Brzezinach. We wsi było wówczas 11 domów, a folwark składał się z 3 domów. W 1827 r. folwark obejmował 436 mórg i 10 drewnianych budynków.

9.3 Krajobraz kulturowy

Gmina Brzeziny usytuowana jest w centralnej części województwa łódzkiego, na wschód od Łodzi, geograficznie i historycznie teren gminy znajdował się na pograniczu ziemi rawskiej i łęczyckiej.

Gmina do niedawna miała typowo rolniczy charakter, obecnie na jej obszarze obserwowany jest dynamiczny rozwój zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, miejscowości położone w zachodniej części gminy takie jak Eufeminów, Jordanów, przekształcają się w „sypialnie” Łodzi.

W Gminie Brzeziny grunty rolne stanowią ok. 1742 ha (80,65% powierzchni gminy), grunty leśne ok. 86 ha (3,98 % powierzchni gminy), grunty pod wodą ok. 6 ha (0,28% powierzchni gminy), natomiast grunty zurbanizowane zajmują ok. 326 ha (15,09% powierzchni gminy)². Do niedawna większość mieszkańców utrzymywała się z rolnictwa, dominują tutaj gospodarstwa małe i średnie. Obecnie coraz więcej mieszkańców dojeżdża do pracy do Łodzi i Brzezin.

Wschodnia część gminy położona jest w Obszarze Chronionego Krajobrazu Mrogi i Mrożycy, północna część Gminy położona jest w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich. Obecność rzek, oraz zróżnicowane ukształtowanie terenu powoduje, że krajobraz gminy jest bardzo malowniczy, pełen urokliwych zakątków. Krajobraz przyrodniczy w gminie Brzeziny został mało przekształcony przez człowieka. Gmina ma typowo wiejski charakter, wśród pól i lasów, możemy zauważyć niewielkie wsie, najczęściej zlokalizowane wzdłuż dróg gminnych tzw. „ulicówki”, występują również wsie „rzędówki” i „przysiółki”.

² Dane struktury użytkowania gruntów w woj. Łódzkim z 2020 r. źródło: <https://geoportal.lodzkie.pl/portal/apps/MapSeries/index.html?appid=9360ad8488bc437da5ee2404397bc6a4>

Ulicówka to typ wsi jednodrożnej o zwartej zabudowie zlokalizowanej po obu stronach drogi. Do najlepiej zachowanych wsi „ulicówek” w gminie Brzeziny możemy zaliczyć: Dąbrówkę Dużą i Przeclaw.

Rzędówka to typ wsi jednodrożnej o luźnej zabudowie zlokalizowanej tylko po jednej stronie drogi, po drugiej stronie drogi rozciągają się pola, których szerokość odpowiada szerokości zagrody gospodarskiej. We wsi Brzeziny większość historycznych „rzędówek” została przekształcona w „ulicówki”, gdyż zabudowa w miejscowych planach została dopuszczona też po drugiej stronie drogi. Do najlepiej zachowanych wsi „rzędówek” w gminie Brzeziny możemy zaliczyć: Bielanki, Marianów Kołacki i Dąbrówkę Małą.

Na obszarze Gminy Brzeziny można także zaobserwować przysiółki - skupiska kilku zagród położonych poza zwartą zabudową np. Rozworzyn i Witosówka.

W gminie Brzeziny występuje również osada folwarczna, którą jest wieś Tworzyjanki. Wieś Tworzyjanki jest dawną osadą folwarczną, po powstaniu styczniowym wieś - własność szlachecką rozparcelowano na kilkuwłóknowe gospodarstwa chłopskie. Z powodu atrakcyjnego ukształtowania terenu, malowniczych krajobrazów oraz bliskości ośrodków miejskich, gospodarstwa chłopskie zostały wykupione przez łódzką burżuazję. Na początku XX w., wieś zyskała letniskowy charakter, zaczęły powstawać tam drewniane wille letniskowe.

W krajobrazie kulturowym wsi Brzeziny, zaobserwować można drewniane zabudowania pochodzące z początku XX w. Na obszarze gminy zachowały się głównie drewniane budynki mieszkalne (wiejskie chałupy), rzadziej budynki gospodarcze. Najwięcej zabudowy drewnianej występuje we wsi Przeclaw i Dąbrówka Duża. W miejscowości Tworzyjanki zachowały się drewniane wille letniskowe, charakteryzujące się bogatymi zdobieniami snycerskimi. Drewniana zabudowa willowa Tworzyjanek stanowi cenny element dziedzictwa architektonicznego regionu, świadcząc o historii i tradycji letniskowej miejscowości. Niestety większość drewnianych budynków zlokalizowanych na terenie gminy jest w złym albo bardzo złym stanie technicznym, część utraciła swoje zabytkowe cechy na skutek nieudolnej przebudowy, termomodernizacji czy wymiany stolarki okiennej na plastikową. Część budynków została rozebrana i bezpowrotnie zniknęła z krajobrazu kulturowego gminy.

Na terenie Gminy Brzeziny odnaleźć można liczne zabytkowe cmentarze, część z nich to cmentarze ewangelickie z początku XX w., stanowiące pamiątkę po niemieckich osadnikach, są one elementem tożsamości wielokulturowej gminy Brzeziny. Druga grupa zabytkowych cmentarzy pochodzi z okresu I wojny światowej, stanowią one świadectwo po bitwach stoczonych w okolicach Łodzi w 1914 r.

W Gminie Brzeziny obowiązuje 61 planów miejscowych, obejmują one obszary głównie wzdłuż dróg gminnych, gdzie historycznie lokalizowana była zabudowa zagrodowa w układzie „ulicówek”. Poza terenami objętymi miejscowymi planami wydawanych jest co roku ok. 200 decyzji o warunkach zabudowy, dotyczą one głównie zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Tereny dotychczasowo użytkowane rolniczo, zostają dzielone na działki o powierzchni ok. 1000 m²-1500 m² (których obsługa komunikacyjna odbywa się za pomocą dróg wewnętrznych) następnie inwestorzy ubiegają się o wydanie dla nowo powstałych

działek decyzji o warunkach zabudowy. Historyczny układ parcelacyjny jest mocno przekształcany, jest to szczególnie widoczne w miejscowościach Eufeminów i Jordanów, gdzie wydaje się najwięcej decyzji o warunkach zabudowy.

Niestety urbanizacja gminy w znacznym stopniu odbywa się na podstawie decyzji o warunkach zabudowy, które są narzędziem jednostkowym nie kształtującym przestrzeni w sposób spójny, zapewniający należyłą ochronę układom i obiektom zabytkowym. Rozwój dalszej zabudowy na terenie gminy na podstawie decyzji o warunkach zabudowy może doprowadzić do rozlewania się zabudowy na obszarach cennych krajobrazowo i przyrodniczo oraz może spowodować powstawanie nowej zabudowy o gabarytach i stylu architektonicznym niepasującym do istniejącej tkanki ruralistycznej.

Podstawowym zagrożeniem jest brak faktycznej opieki nad większością obiektów historycznych. Obiekty są w większości w złym lub najwyżej średnim stanie i stopniowo ulegają przekształceniom i przeobrażeniom niezgodnym z zasadami konserwatorskimi. Zmiany wprowadzane w obiektach powodują ich faktyczną destrukcję i dewastację ich wartości historycznej. Wiele obiektów, zwłaszcza drewnianych domów i budynków gospodarczych, ulega dewastacji na skutek braku remontów, napraw i dbałości o obiekt. Eksploatacja odbywa się do czasu „śmierci technicznej”. Brak gminnego programu opieki nad zabytkami oraz egzekwowania ochrony prawnej niektórych obiektów może doprowadzić do ich faktycznego zniknięcia z krajobrazu gminy.

Z punktu widzenia zachowania tożsamości i promocji wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym za znaczący fakt należy uznać także brak oznaczeń na wielu obiektach historycznych, informujących odbiorców o faktycznej wartości historycznej obiektów, która często jest niedostrzegana i niedoceniana.

9.4 Najcenniejsze zabytki Gminy Brzeziny

Zespół Kościoła mariawitów p.w. Podwyższenia Krzyża Św. W Grzmiącej

Na obszarze dzisiejszej Gminy Brzeziny mieszkali i w znacznym stopniu dalej mieszkają wyznawcy różnych religii i różnych kultów religijnych. Wśród mieszkańców gminy przeważają katolicy wyznania rzymskiego, których jest ok. 55%, kolejna liczna grupa wyznaniowa to mariawici z udziałem ok. 40%, całość dopełniają protestanci, głównie zielonoświątkowcy.

W Gminie Brzeziny zlokalizowany jest Zespół Kościoła mariawitów p.w. Podwyższenia Krzyża Św. W Grzmiącej. Zręby tutejszej parafii pochodzą z 1906 roku założonej przez kapł. Augustyna Gostyńskiego, który był wikariuszem w Kościele Rzymskokatolickim w Brzezinach. W 1906 r. ogłoszono klątwę papieską potępiającą mariawitów. Kapł. Augustyn musiał opuścić kościół w Brzezinach. Duża liczba wiernych i bliskość miasta Brzeziny spowodowały, że wybór lokalizacji padł na wieś Grzmiąca. Budowę kościoła rozpoczęto w 1908 r. i trwała do 1911 r. a prowadził ją kapł. Kazimierz Kaczyński. Świątynia w Grzmiącej stała się filią parafii Niesułków - Lipka. Od 1907 r. do 1948 r. proboszczem parafii był kapł. M. Augustyn. W 1948 roku proboszczem został kapł. Jan Siuder, a parafia przestała być filią parafii Lipka i rozpoczęła samodzielny rozwój.

Obecnie parafia liczy około 140 rodzin mieszkających na terenie miasta Brzezin oraz położonych w pobliskiej okolicy wiosek (Buczek, Janinów, Jaroszek, Teodorów, Tadzín, Lipiny, Polik, Grzmiąca).

Źródło. Zdjęcie własne

Kościół mariawicki p.w. Podwyższenia Krzyża Św.

Kościół znajduje się we wsi Grzmiąca. Kościół wzniesiono w latach 1908 – 1911, w stylu neogotyckim. Kościół został zlokalizowany na rzucie prostokąta o jednorodnej przestrzeni z dwiema pseudonawami i pseudotranseptem. Kubatura zamknięta dwuspadowym dachem. Elewacje ozdobione przebiegającym bocznie gzymsem koronującym. Ściany wsparte są dwuskokowe przypory, zwieńczone w narożnikach obeliskami z dwuspadowymi daszkami. Po

obu stronach portalu znajdują się prostokątne nisze z parapetami, zamknięte są ostrużkowo, z posągami Marii i Chrystusa. Kościół został wykonany z cegły ceramicznej, na kamiennym fundamencie. Sklepienie – kolebkowe, podtrzymywane belkowaniem wspartym na dwóch szeregach betonowych kolumn. Kapitele dekorowane kłosami zbóż i winnych gron. Portal główny wykonany z drewna, dwuskrzydłowy. Ołtarz wykonany w stylu pseudogotyckim. Na ścianie bocznej znajduje się krucyfiks wykonany z jednego kawałka drzewa dębowego z przełomu XVIII i XIX w.

W 1970 r. przeprowadzono kapitalny remont kościoła, z jednonawowego przebudowano go w trójnawowy, zrobiono nowe sklepienie i zmieniono wystrój wewnętrzny.

Obiekt został wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków decyzją z dnia 03.06.2009r. – nr rej. A/78. Kościół jest w dobrym stanie technicznym.

Cmentarz przykościelny mariawitów w Grzmiącej

Cmentarz przykościelny został założony ok 1900 r., na planie prostokąta z kościołem na osi, ma powierzchnię ok 0,23 ha, nie zachowały się na nim historyczne nagrobki.

Obiekt został wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków decyzją z dnia 10 listopada 1993 r., nr rej. A/79.

Cmentarz mariawitów w Grzmiącej

Cmentarz zlokalizowany jest na działce nr ewid. 542 we wsi Grzmiąca. Położony jest na zachód od zabudowań wsi Grzmiąca, ok. 80 m na zachód od drogi Stryków-Brzeziny. Cmentarz założono ok. 1990 r., na planie prostokąta o pow. ok. 0,42 ha.

Nekropolia należy do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów i parafii Kościoła Katolickiego Mariawitów w Grzmiącej. Cmentarz jest nadal czynny. Najstarszy nagrobek znajdujący się na cmentarzu należy do trzech żołnierzy rosyjskich z I Wojny Światowej.

Cmentarz ogrodzony, ogrodzeniem z bramą. Stan zachowania dobry, układ czytelny - obiekt wymaga prac porządkowych. Prac naprawczych wymagają pojedyncze nagrobki.

Cmentarz został ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Cmentarze Ewangelickie

W krajobrazie gminy Brzeziny możemy odnaleźć liczne cmentarze ewangelickie, są to ślady po obecności ludności niemieckiej, która osiedlała się w tych regionach od końca XVIII w., głównie w ramach kolonizacji józefińskiej i fryderycjańskiej. Cmentarze te są świadectwem wielokulturowości regionu – przez dziesięciolecia mieszkali tu Polacy, Niemcy i Żydzi obok siebie. Po II wojnie światowej, gdy większość ludności niemieckiej opuściła te tereny, cmentarze zostały opuszczone, a wiele z nich popadło w ruinę. Cmentarze ewangelickie są rozsiane po wsiach gminy Brzeziny – m.in. są w miejscowościach Adamów, Jordanów, Gałkówek Kolonia, Helenów, Paprotnia. Ich stan jest bardzo różny – od miejsc zachowanych z nagrobkami i ogrodzeniem, po niemal całkowicie zarośnięte i zdewastowane fragmenty dawnych nekropolii. Cmentarze trudno odnaleźć, ponieważ często nie są oznaczone, a brak ich pielęgnacji oraz dewastacja powoduje, że ślady po nich powoli zanikają z przestrzeni

gminy. Do Gminnej ewidencji zabytków zostały wpisane trzy cmentarze ewangelickie: w Adamowie, Jordanowie i w Gałkówku Kolonii.

Cmentarz ewangelicki w Adamowie

Cmentarz w Adamowie znajduje się w zachodniej części wsi, przy polnej drodze prowadzącej do lasu wiączyńskiego (tuż za ostatnimi zabudowaniami). Cmentarz został założony w II poł. XIX w. przez niemiecką społeczność. Podobnie jak wiele innych tego typu miejsc, jawi się w przestrzeni jako zwarta kępa drzew i krzewów. Cmentarz jest ogrodzony zniszczonym ogrodzeniem z kamienia polnego, ma powierzchnię 0,9 ha. Na terenie cmentarza znajdziemy kilka fragmentów nagrobków i ram grobowych, w złym stanie technicznym. Możliwe do odczytania inskrypcje zachowały się tylko na jednym z pomników. Charakterystyczną cechą cmentarza jest, miejscami dobrze zachowane, niskie ogrodzenie z kamieni polnych.

Cmentarz datowany jest na drugą połowę XIX w. Najstarszy znajdujący się nagrobek pochodzi z 1871r.; na terenie cmentarza znajduje się ok. 16 nagrobków i mogił.

Obecnie cmentarz jest w bardzo złym stanie zachowania, wymaga przeprowadzenia prac porządkowych i rewaloryzacyjnych, w tym zabezpieczenia nagrobków.

Cmentarz został wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków decyzją z dnia 10 listopada 1993 r. nr rej. 936 A.

Źródło. Zdjęcie własne

Cmentarz ewangelicki w Gałkówku Kolonii

Cmentarz położony jest pośrodku wsi Gałkówka Kolonia, po północnej stronie drogi, blisko skrzyżowania z drogą prowadzącą do Witkowic. Cmentarz został założony na początku XX wieku przez tutejszą ewangelicką społeczność, najstarszy nagrobek pochodzi z 1907 r.

Spoczywają na nim jedynie Niemcy z tej wsi. Po II Wojnie Światowej z powodu wyemigrowania społeczności niemieckiej cmentarz zaczął popadać w ruinę.

Cmentarz ma powierzchnię ok. 0,2 ha, został założony na planie zbliżonym do kwadratu. Cmentarz jest bardzo zaniedbany, ogrodzenie cmentarza z bramą jest w stanie ruiny, układ przestrzenny jest nieczytelny, zachowały się ślady alei na osi północ-południe. Cmentarz jest zarośnięty samosiejkami, w jego przestrzeni można odnaleźć ślady nagrobków wolnostojących. Obiekt wymaga pilnych prac porządkowych i rewaloryzacyjnych, w tym zabezpieczenia i ustawienia ocalałych nagrobków.

Cmentarz jest ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Źródło. Zdjęcie własne

Cmentarz ewangelicki w Jordanowie

Cmentarz ewangelicki w Jordanowie położony jest w polu po lewej stronie, ok. 200 m od szosy jadąc w kierunku Brzezin. Widoczny jest z daleka jako zwarta „wyspa drzew”, do której prowadzi polna droga. Cmentarz został założony w II poł. XIX w. przez niemiecką

społeczność. Zachowały się na nim pozostałości grobów obramowanych betonowymi opaskami zwieńczone tablicami oraz fragmenty nagrobków, na nielicznych zachowały się inskrypcje. Cmentarz jest bardzo zaniedbany, układ przestrzenny nieczytelny. Szczątkowe pozostałości ogrodzenia kamiennego. Obiekt wymaga pilnych prac porządkowych i rewaloryzacyjnych, w tym zabezpieczenia i ustawienia nagrobków.

Cmentarz jest ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Źródło. Zdjęcie własne

Wille letniskowe w Tworzyjankach

Pod koniec XIX w. w miejscowości Tworzyjanki zaczęła powstawać zabudowa letniskowa. Atrakcyjne ukształtowanie terenu, położenie na rzece i duża lesistość miejscowości oraz bliskość Łodzi spowodowała, że gospodarstwa chłopskie zostały wykupione przez łódzką burżuazję a miejscowość z rolniczej zmieniła swój charakter na letniskowy. Zamożniejsi łodzianie wznosili tu swoje wille letniskowe - głównie drewniane. Do dzisiaj Tworzyjanki utrzymały swój letniskowy charakter a funkcja wypoczynkowo-rekreacyjna miejscowości wciąż jest rozwijana. Obok zabytkowych budynków letniskowych powstały nowe obiekty świadczące usługi turystyczne.

Najbardziej charakterystycznym elementem w krajobrazie Tworzyjanek jest rozproszona pośród drzew zabudowa letniskowa. Drewniane wille pochodzą głównie z I ćw. XX stulecia i wyróżniają się bogato zdobioną oprawą snycerską. Wille te charakteryzują się unikatową architekturą i stanowią jeden z najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Brzeziny. Do najlepiej zachowanych obiektów letniskowych w miejscowości należą:

Willa nr 12

Willa nr 12 powstała na początku XX w., została wybudowana przez niemieckiego aptekarza o nieznanym nazwisku, następnie kilkakrotnie zmieniła właścicieli, w 1968 r. posiadłość kupił

łódzki Polmos, spółka przeprowadziła remont kapitalny i urządziła tam ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy „Polmosu”. Po zaprzestaniu działalności ośrodka willa popadała w ruinę.

W 2018 r. willa została całkowicie odrestaurowana, odzyskała swój dawny blask, obecnie mieści się w niej restauracja. Wille otacza park krajobrazowy.

Willa letniskowa nr 12 została wybudowana w „stylu szwajcarskim”, jest to willa drewniana, trójtraktowa, z poddaszem użytkowym i wysoką ośmiokątną wieżą na osi fasady, posiada dachy dwuspadowe i pulpitowe, wieża jest pokryta dachem namiotowym. Willa posiada bogatą snycerkę szczytów i werand.

Willa została wpisana do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków decyzją z dnia 28 lipca 1983 r., nr rej. A/599.

Źródło. Zdjęcia własne

Willa nr 11

Willa nr 11 została wybudowana w 1925 r., Jest to drewniany budynek składający się z dwóch części parterowej z poddaszem oraz piętrowej. Charakteryzuje się dekoracją snycerską w szczytach ze sterczynami oraz ozdobnym frezem pod dachem. Willa otoczona jest parkiem krajobrazowym, znanym jako park willowy, założonym na początku XX w. Willa przez wiele lat pełniła funkcję ośrodka wypoczynkowego ZHP Brzeziny. Obecnie jest w złym stanie technicznym, wymaga pilnych prac remontowych.

Obiekt jest ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Źródło. Zdjęcie własne

Park Willowy w Tworzyjankach

Jest to park krajobrazowy założony na pocz. XX w. Park ma powierzchnię 3,8 ha, otacza willę nr 11. Park został założony na planie trapezu, częściowo ma charakter leśny, położony jest na terenie obniżającym się ku północy, w kierunku doliny Mrogi. Park ma bogaty drzewostan, dominującymi są drzewa liściaste głównie brzozy, lipy, dęby i klony, występują też liczne krzewy. Struktura kompozycyjna parku jest czytelna. Wschodnia część parku ma charakter leśny. Park był kiedyś ośrodkiem wypoczynkowo-rekreacyjnym ZHP. Obecnie park jest bardzo zaniedbany wymaga pilnych prac rewitalizacyjnych.

Park jest wpisany do rejestru zabytków pod nr A/502 z dnia 16 czerwca 1978 r.

Gmina Brzeziny otrzymała dofinansowanie na Rewaloryzację parku willowego w miejscowości Tworzyjanki, całkowita wartość zadania wynosi 1.298.760,00 złotych. Inwestycja jest dofinansowana ze środków Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 1.272.784,80 złotych.

Opis inwestycji:

W ramach zadania przewiduje się wykonanie prac polegających na rewaloryzacji zabytkowego parku willowego w miejscowości Tworzyjanki, gm. Brzeziny. Wykonane zostaną prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków w 1978 roku pod poz. 502. Powierzchnia parku objęta inwestycją wynosi 3,82 ha. Prace rewaloryzacyjne będą miały na celu przywrócenie pierwotnego charakteru założenia zabytkowego, poprzez wykonanie prac zabezpieczających, porządkowych, pielęgnacyjnych i odtworzeniowych w zakresie parku oraz jego ogrodzenia. Gmina posiada tytuł prawny do niniejszego zabytku wynikający z prawa własności.

Folwark w Tworzyjankach

Folwark (Tworzyjanki 10) został wybudowany w 1888 r., przez rodzinę Schleierów - łódzkich fabrykantów, jako ich letnia rezydencja. Znajduje się w nim wozownia (stajnia z powozownią) z 1888 r., wybudowana przez Schleierów. Jest ona budynkiem murowanym ze ścianami powyżej parteru o konstrukcji muru pruskiego, co stanowi wyraźny element wpływu architektury niemieckiej. Budynek pokryty jest blaszanym dachem. Zachowane drzwi wjazdowe świadczą o pierwotnym przeznaczeniu budynku. Odtworzona część założenia tworzy czworobok o ujednoliconej architekturze. W skład kompleksu wchodzi również murowane budynki gospodarcze, powstałe ok 1920 r. Obecnie w zabytkowym kompleksie mieści się restauracja i hotel „Stary Folwark”, Obiekt jest zadbany w bardzo dobrym stanie.

Źródło. <https://staryfolwark.pl/turystyka-i-rekreacja/>

Zespół dworski z pozostałością parku w Małczewie

Zespół dworski w Małczewie powstał na przełomie XIX i XX w., był on centralnym punktem osady folwarcznej Małczew. W skład zespołu dworskiego w Małczewie wchodzi: dwór, stodoła, obora, czworak, murowane ogrodzenie z kapliczkami oraz pozostałości parku. Zabudowania folwarku zostały wzniesione z tradycyjnych dla tego regionu materiałów budowlanych - z kamienia polnego i cegły.

Po II wojnie światowej, folwark stał się siedzibą Państwowego Gospodarstwa Rolnego. Obecnie zespół stanowi własność skarbu państwa, jest dzierżawiony przez osobę prywatną. W budynku mieszkalnym wymieniono dach i stolarkę okienną, obiekt jest zamieszkały. Pozostałe budynki gospodarcze wchodzące w skład zespołu, stanowią pustostany są w złym stanie technicznym, wymagają pilnych prac konserwatorskich.

Po parku dworskim pozostały jedynie pozostałości, zieleń jest zaniedbana wymaga prac porządkowych i rewaloryzacyjnych.

Źródło. Gminna Ewidencja Zabytków

Dwór w Buczku

Dwór został zbudowany ok. 1900 r., stanowił prawdopodobnie własność rodziny Dąbrowskich. Dwór był przez pewien okres siedzibą szkoły, obecnie to własność prywatna. Do dziś z dawnego zespołu dworskiego zachował się główny budynek oraz resztki drzewostanu parkowego. Podczas operacji łódzkiej w 1914 roku na terenie folwarku Buczek doszło do zaciętej walki pomiędzy przebijającą się z Brzezin Dywizją gwardii Grupy Scheffera, a jednostkami rosyjskimi.

Obecnie dwór jest niezamieszkały, stanowi pustostan, jest w złym stanie technicznym wymaga pilnych prac remontowych.

Źródło. Gminna Ewidencja Zabytków

Dwór w Witkowicach

Dwór znajduje się w centralnej części wsi. Powstanie dworu oraz okalającego go parku datowane jest na początek XX w. Całe założenie wymaga przeprowadzenia prac remontowych i rewaloryzacyjnych. Szczególnej uwagi wymaga park, gdzie nasadzenia pozostały jedynie w południowej części parku.

Źródło. Gminna Ewidencja Zabytków

Cmentarze Wojenne na terenie gminy Brzeziny

Gmina Brzeziny była miejscem wielu bitw, które miały miejsce podczas I wojny światowej, ślady tych historycznych wydarzeń dalej możemy odnaleźć na terenie gminy w postaci

zabytkowych cmentarzy wojennych. Na terenie gminy Brzeziny zachowały się następujące cmentarze wojenne:

Cmentarz wojenny w Witkowicach

Cmentarz jest zlokalizowany w Lesie Pustułka w Witkowicach. Cmentarz wojenny w Pustułce jest jedną z największych nekropolii pierwszowojennych w regionie łódzkim. Na cmentarzu znajdują się nagrobki żołnierzy poległych w 1914 r. w czasie tak zwanej Bitwy o Łódź*.

Na cmentarzu spoczywa najprawdopodobniej ponad cztery tysiące żołnierzy (niektóre szacunki mówią nawet o dziewięciu tysiącach). We wschodniej części cmentarza spoczywa około 2100 żołnierzy armii rosyjskiej (upamiętnia ich prawosławny krzyż oraz kamień), w zachodniej części pochowanych jest ok. 1900 żołnierzy niemieckich (upamiętnia ich kamienny obelisk zwieńczony krzyżem, zachowało się też dużo nagrobków z inskrypcjami z nazwiskiem żołnierza i jego stopniem, a także datą śmierci), zaś w środkowej części spoczywa nieznana liczba żołnierzy polskiego pochodzenia.

W latach 30 XX w, trakcie akcji komasacji mogił i cmentarzysk w okolicznych lasach na cmentarz w Pustułce przeniesiono około 150 ciał żołnierzy poległych w czasie I wojny światowej. Po II wojnie światowej w północnej części pochowano około 70 żołnierzy niemieckich.

Cmentarz jest założony na planie prostokąta o powierzchni 3,4 ha, otoczony jest drewnianym płotem, a przy jego wejściu od strony północno-zachodniej znajduje się tablica informacyjna.

Cmentarz w 2006 r. został uporządkowany. Odnaleziono i odbudowano kamienny pomnik z krzyżem ku czci poległych Niemców. Następnie zbudowano taki sam z krzyżem prawosławnym. Duża część cmentarza została odkrzewiona. Wiele kamiennych i betonowych nagrobków, które skryte były pod cienką warstwą ziemi i roślinności, zostało oczyszczonych i ustawionych na powierzchni. Cmentarz został częściowo ogrodzony, znajdują się też tablice informacyjne ufundowane w 2018 roku w ramach projektu "Inwentaryzacja cmentarzy wojennych".

Cmentarz wojenny w Witkowicach z I wojny światowej został wpisany do rejestru zabytków, nr rej.: 951 A z 1994-01-10.

*Bitwa o Łódź była jedną z największych bitew I wojny światowej na froncie wschodnim. Rozegrała się ona na przełomie listopada i grudnia pomiędzy armią niemiecką i rosyjską. W wyniku bitwy Rosjanie opuścili Łódź, ze względu na zbyt wysokie straty jakie ponieśli podczas działań. W okolicach Łodzi i Brzezin znajduje się kilkanaście cmentarzy upamiętniających potyczki tej wielkiej bitwy. Na wielu z nich koło siebie spoczywają Niemcy i Rosjanie.

Źródło. Zdjęcie własne

Cmentarz z I wojny światowej w Poćwiardówce

Cmentarz z okresu I wojny światowej we wsi Poćwiardówka zajmuje powierzchnię 1,25 ha. Usytuowany jest na skraju lasu przy drodze do Niesułka. Spoczywają na nim żołnierze niemieccy polegli podczas I wojny światowej. Do dziś zachował się kamienny obelisk oraz płyty nagrobne ze słabo czytelnymi inskrypcjami.

Cmentarz z okresu I wojny światowej położony w Lesie Poćwiardowskim kryje prochy około dwóch tysięcy żołnierzy niemieckich i rosyjskich oraz wielu Polaków wcielonych w szeregi armii obu państw zaborczych.

Cmentarz położony w lesie cmentarz został zapomniany. Do dziś pozostała tylko część nagrobków, pomnik i zarys pierwotnego ogrodzenia. Nie ma już oryginalnych drewnianych krzyży, a układ zbiorowych mogił uległ zatarciu. Miejsca pochówku nie są znane, płyty nagrobne przekładano wiele lat temu. Tylko niektóre znajdują się na mogiłach, pozostałe ułożono wzdłuż alejki prowadzącej do pomnika i wokół niego.

Staraniem Urzędu Gminy Brzeziny, ówczesnej dyrekcji Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich oraz Nadleśnictwa Brzeziny cmentarz został odnowiony w 2001 roku. W 2007 i w 2008 roku cmentarz porządkowali wspólnie żołnierze Bundeswehry i Wojska Polskiego. Oczyszczili nagrobki z mchu, przerezdzili drzewa samosiejki. Obecnie przy wejściu znajdują się tablice z informacjami o nim i o walkach, jakie toczyły się w okolicy w 1914 roku.

Dziś nagrobki znów częściowo zarosły mchem, ale miejsce nie pozostaje zapomniane. Cmentarzem opiekuje się szkoła z pobliskiej Dąbrówki, cmentarz znajduje się także na szlaku "Muzeum przestrzeni", projektu współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - Fundusze Europejskie dla rozwoju łódzkiego.

Źródło. Zdjęcie własne

Dom nadleśniczego w Tadzynie

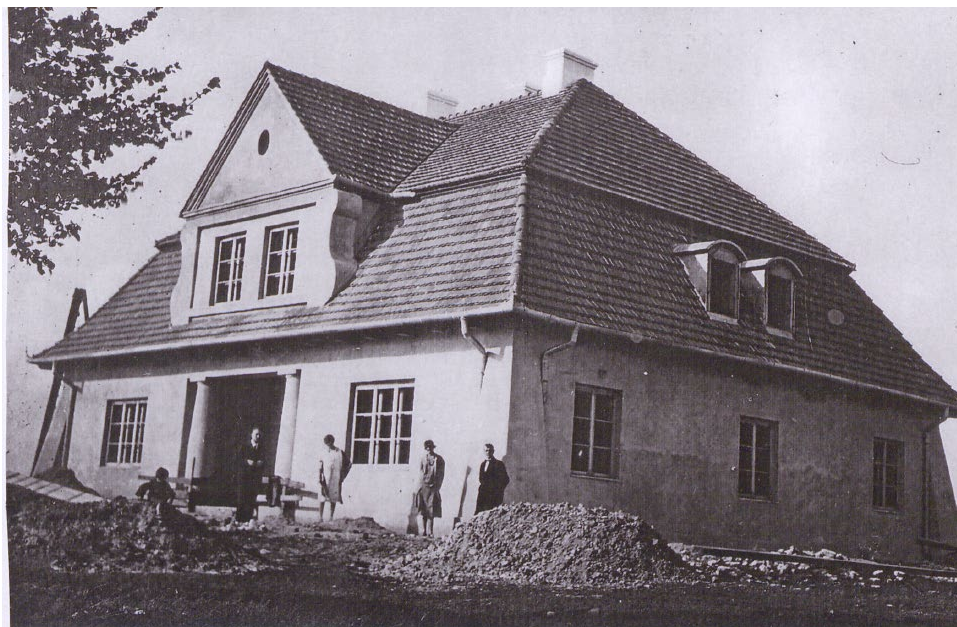
Dom znajduje się we wsi Tadzín, powstał w 1924 r., jest to wzorcowy budynek dla siedzib innych nadleśnictw (zwłaszcza na terenach wschodnich).

Dom nadleśniczego to budynek murowany, parterowy z poddaszem częściowo użytkowym, kryty dachem mansardowym. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, z wejściem głównym poprzedzonym gankiem kolumnowym usytuowanym po stronie południowo-zachodniej, z werandą w elewacji tylnej (północno-wschodniej). Powierzchnia użytkowa budynku to 350 m², kubatura to 1300 m³.

Budynek został wyremontowany, jest w bardzo dobrym stanie technicznym, mieści się w nim siedziba leśnictwa Tadzín. Budynek zachował się bez większych przekształceń, zachowany jest kształt bryły, układ wnętrza, stolarka okienna i drzwiowa. Pierwotny układ całego zespołu jest czytelny, oprócz domu nadleśniczego zachowane są również stodoła i budynek inwentarsko-gospodarczy-mieszkalny. Całość zespołu otoczona jest lasami, które wchodzą w skład Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich.

Dom nadleśniczego został wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków decyzją z dnia 18.11.2011r. – nr rej. A/112.

Obiekt nie został jednak ujęty w gminnej ewidencji zabytków – konieczna aktualizacja GEZ.

Zdjęcie. Budowa domu nadleśniczego, Tadzín 1924 r. (materiały wojewódzkiego konserwatora zabytków)

Zdjęcie. Dom nadleśniczego 2011r. (materiały wojewódzkiego konserwatora zabytków)

Zdjęcie. Dom nadleśniczego, stan obecny, zdjęcie własne.

9.5 Obiekty w Rejestrze zabytków

Na terenie Gminy Brzeziny zlokalizowanych jest 7 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków,

Wykaz obiektów

Ujętych w Rejestrze Zabytków zlokalizowanych na terenie Gminy Brzeziny

L.P	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr posesji	działka	Czas powstania	Nr i data wpisu do rejestru
1.	Cmentarz ewangelicki w Adamowie	Adamów		41	2 poł. XIX w.	Nr 936-A z dn. 10.11.1993 r.
2.	Kościół Mariawitów w zespole kościoła Mariawitów	Grzmiąca	74a	542	1908-1911 r.	Nr A/78 z dn. 03.06.2009 r.
3.	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła Mariawitów	Grzmiąca	74a	542	ok. 1912 r.	Nr A/79 z dn. 10.11.1993r.

L.P	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr posesji	działka	Czas powstania	Nr i data wpisu do rejestru
4.	Park willowy (przy willi nr 11)	Tworzyjanki	11	173	1925 r.	Nr A/502 z dn. 16.06.1978 r.
5.	Willa nr 12	Tworzyjanki	12	156	1925 r.	Nr A/599 z dn. 28.07.1883 r.
6.	Dom nadleśniczego	Tadzin	5	828/6	1924 r.	Nr A/112 z dn. 18.04.2011 r.
7.	Cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z I Wojny Światowej	Witkowice		258	1914 r.	Nr 951A z dn. 10.01.1994 r.

9.6 Ewidencja zabytków nieruchomych

W gminnej ewidencji zabytków Gminy Brzeziny przyjętej zarządzeniem Burmistrza Gminy Brzeziny nr 8/2020 z dnia 7 stycznia 2020 r. znajduje się 51 obiektów i obszarów zabytkowych. Zamieszczenie zabytków w gminnej ewidencji daje podstawę prawną do ich ochrony we wszystkich procesach inwestycyjnych.

Wykaz obiektów Zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Brzeziny

L.P	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr posesji	działka	Czas powstania	Informacje o ochronie
2.	Cmentarz ewangelicki w Adamowie	Adamów		41	2 poł. XIX w.	Wpis do Rejestru Zabytków, Nr 936-A z dn. 10.11.1993 r.
3.	Dom nr 11	Adamów	11	66/1	pocz. XX w.	Ochrona w MPZP
4.	Kapliczka	Bronowice			Ok. 1925 r.	Ochrona w MPZP
8.	Dwór we wsi Buczek	Buczek		80	ok. 1900 r.	
5.	Dom drewniany z werandą	Buczek	43	113/1	pocz. XX w.	
6.	Dom nr 75	Dąbrówka Duża	75	274/1	pocz. XX w.	
7.	Krzyż przydrożny	Dąbrówka Duża			XX w.	
8.	Kapliczka przydrożna	Dąbrówka Duża		386	XX w.	

L.P	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr posesji	działka	Czas powstania	Informacje o ochronie
9.	Szkoła	Gałkówka Kolonia	38	190	1900 r.	Ochrona w MPZP
10.	Dom nr 38A	Gałkówka Kolonia	38A	192	Ok. 1920 r.	Ochrona w MPZP
11.	Dom nr 41	Gałkówka Kolonia	41	78/3	Ok. 1900 r.	Ochrona w MPZP
12.	Dom nr 44	Gałkówka Kolonia	44	86	I poł. XX w.	Ochrona w MPZP
13.	Dom nr 63	Gałkówka Kolonia	63	252/3	pocz. XX w.	
14.	Cmentarz ewangelicki	Gałkówka Kolonia			II poł. XIX w. najstarszy nagrobek z 1907 r.	Ochrona w MPZP
15.	Kapliczka przydrożna	Gałkówka Kolonia		24	1920 r.	Ochrona w MPZP
16.	Kościół Mariawitów	Grzmiąca	74a	542	1908-1911 r.	Wpis do Rejestru Zabytków, Nr A/78 z dn. 03.06.2009 r.
17.	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła Mariawitów	Grzmiąca	74a	542	ok. 1912 r.	Wpis do Rejestru Zabytków, Nr A/79 z dn. 10.11.1993r.
18.	Cmentarz Mariawitów	Grzmiąca		13	Ok. 1900 r.	Wojewódzka Ewidencja Zabytków
19.	Kapliczka przydrożna	Jaroszki		164	XX w.	
20.	Cmentarz ewangelicki	Jordanów		4/6	II poł. 1900 r.	Wojewódzka Ewidencja Zabytków
21.	Kapliczka przydrożna	Małczew	Przy posesji nr 21	6/6	Ok. 1945 r.	
22.	Zespół dworski z pozostałością parku w Małczewie	Małczew	32	173/4, 149/4, 149/5, 149/6, 149/2,	Przełom XIX i XX w.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
23.	Dwór w zespole dworskim w Małczewie	Małczew	32	173/4	1920 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków

L.P	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr posesji	działka	Czas powstania	Informacje o ochronie
24.	Stodoła w zespole dworskim w Małczewie	Małczew	32	173/4	1920 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
25.	Obora w zespole dworskim w Małczewie	Małczew	32	173/4	1920 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
26.	Ogrodzenie z kapliczkami w zespole dworskim w Małczewie	Małczew	32	173/4	1920 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
27.	Pozostałości parku w zespole dworskim w Małczewie	Małczew	32	173/4	1920 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
28.	Dom nr 48	Poćwiardówka	48	398/1	Pocz. XX w.	
29.	Dom nr 49	Poćwiardówka	49	396/2, 397/2	Pocz. XX w.	
30.	Kaplica	Poćwiardówka		358/1	XX w.	
31.	Cmentarz z I Wojny Światowej	Poćwiardówka		573	1914 r.	
32.	Dom nr 2	Przeclaw	2	5/3, 5/4	Pocz. XX w.	
33.	Dom nr 2	Przeclaw	2	6/1	Pocz. XX w.	
34.	Dom nr 7	Przeclaw	7	14/1	Pocz. XX w.	
35.	Dom nr 19	Przeclaw	19	51/3	Pocz. XX w.	
36.	Szkoła ob. dom	Rochna		269/7	1920 r.	Wojewódzka Ewidencja Zabytków
37.	Krzyż przydrożny	Syberia		271	1923 r.	
38.	Kapliczka	Tadzin		309/2	1933 r.	
39.	Kapliczka	Teodorów		11	Lata 60 XX w.	

L.P	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr posesji	działka	Czas powstania	Informacje o ochronie
40.	Stajnia z powozownią ob. Restauracja i hotel "Stary Folwark"	Tworzyjanki	10	176/1	Ok. 1920 r.	Ochrona w MPZP
41.	Budynek gospodarczy I przy stajni z powozownią	Tworzyjanki	10	176/1	Ok. 1920 r.	
42.	Budynek gospodarczy II przy stajni z powozownią	Tworzyjanki	10	176/1	Ok. 1920 r.	
43.	Budynek gospodarczy III przy stajni z powozownią	Tworzyjanki	10	176/1	Ok. 1920 r.	
44.	Willa nr 7a	Tworzyjanki	7a	161/2	1925 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
45.	Willa nr 11	Tworzyjanki	11	173	1925 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
46.	Park willowy (przy willi nr 11)	Tworzyjanki	11	173	1925 r.	Wpis do Rejestru Zabytków, Nr A/502 z dn. 16.06.1978 r. Ochrona w MPZP
47.	Willa nr 12	Tworzyjanki	12	156	1925 r.	Wpis do Rejestru Zabytków, Nr A/599 z dn. 28.07.1883 r. Ochrona w MPZP.
48.	Park krajobrazowy przy willi nr 12	Tworzyjanki	12	156	1925 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków
49.	Cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z I Wojny Światowej	Witkowice		258	1914 r.	Wpis do Rejestru Zabytków, nr 951A z dn. 10.01.1994r.
50.	Dwór w Witkowicach	Witkowice	37	36	1920 r.	Ochrona w MPZP

L.P	Nazwa obiektu	Miejscowość	Nr posesji	działka	Czas powstania	Informacje o ochronie
						Wojewódzka Ewidencja Zabytków
51.	Pozostałości parku krajobrazowego w Witkowicach	Witkowice	37	36	1920 r.	Ochrona w MPZP Wojewódzka Ewidencja Zabytków

9.7 Stanowiska archeologiczne

Gmina Brzeziny posiada gminną ewidencję zabytków archeologicznych, została ona przyjętej zarządzeniem Burmistrza Gminy Brzeziny nr 8/2020 z dnia 7 stycznia 2020 r. ujęto w niej 75 stanowisk archeologicznych.

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Brzeziny

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.	Chronologia	Funkcja
1.	Dąbrówka Mała	64 - 54	3	1	epoka brązu	?
					XIV-XV w.	Osada - kultura polska
2.	Dąbrówka Mała	64 - 54	9	2	XII – XIII w.	Osada - kultura prapolska
					XV-XVI w.	Osada wiejska - kultura polska
3.	Dąbrówka Mała	64 - 54	12	10	Późne średniowiecze	Osada - kultura staropolska
4.	Brzeziny - Rudczyszna	65 - 54	2	1	Okres rzymski	Osada – kultura przeworska
					XVI –XVII w.	Ślad osadnictwa - kultura polska
5.	Tadzin	65 - 54	3	1	XV –XVII w.	osada wiejska - kultura polska
6.	Marianów Kołacki	65 - 54	4	1	XVI –XVII w.	Ślad osadnictwa- kultura polska
7.	Marianów Kołacki	65 - 54	5	2	XVI –XVII w.	Osada jednodworcza- kultura polska
8.	Tadzin - Paluchowizna	65 - 54	6	1	XVI –XVII w.	Osada jednodworcza- kultura polska
9.	Tadzin	65 - 54	7	2	okres pradziejowy / halsztat	Ślad osadnictwa kultura łużycka
					XVI –XVII w.	Osada jednodworcza- kultura polska
10.	Brzeziny - Rudczyszna	65 - 54	8	2	II – III okres epoki brązu	Osada – kultura trzciniecka
					Okres rzymski	Osada – kultura przeworska
					XV –XVII w.	Osada jednodworcza - kultura polska
					IX –XII w.	Osada – kultura prapolska

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.	Chronologia	Funkcja
11.	Tadzin	65 - 54	11	3	okres pradziejowy / epoka brązu	Znalezisko jednostkowe
12.	Dąbrówka Duża	65 - 54	12	1	okres pradziejowy / epoka brązu	Znalezisko jednostkowe
					XVI – XVII w.	Osada jednodworcza - kultura polska
13.	Dąbrówka Duża	65 - 54	13	2	IV – V epoki brązu	Obozowisko - kultura łużycka
14.	Dąbrówka Duża	65 - 54	14	3	IV – V epoki brązu	Osada - kultura łużycka
15.	Dąbrówka Duża	65 - 54	15	4	V epoki brązu / halsztat D	Osada - kultura łużycka
					XV – XVII w.	Osada wiejska - kultura polska
16.	Dąbrówka Duża	65 - 54	16	5	okres pradziejowy	Ślad osadnictwa
					XVI – XVII w.	Ślad osadnictwa - kultura polska
17.	Dąbrówka Duża	65 - 54	17	6	mezolit – neolit	Znalezisko jednostkowe
18.	Dąbrówka Duża	65 - 54	18	7	kres pradziejowy /okres rzymski	Osada produkcyjna ? /dymarki /Kultura przeworska
19.	Dąbrówka Duża	65 - 54	19	8	okres rzymski	Osada – kultura przeworska
					XVI – XVII w.	Osada wiejska - kultura polska
20.	Dąbrówka Duża	65 - 54	20	9	okres pradziejowy epoka brązu	Znalezisko jednostkowe
					XVI – XVII w.	Osada jednodworcza - kultura polska
21.	Grzmiąca	65 - 54	21	1	XVI – XVII w.	Osada wiejska - kultura polska
22.	Grzmiąca	65 - 54	22	2	Okres rzymski	Cmentarzysko – kultura przeworska
					XV – XVII w.	Osada wiejska - kultura polska
23.	Grzmiąca	65 - 54	23	3	XV – XVI w.	Osada jednodworcza - kultura polska
24.	Tadzin	65 - 54	24	4	okres pradziejowy / epoka brązu	Znalezisko jednostkowe - kultura łużycka
25.	Grzmiąca	65 - 54	25	4	XV – XVII w.	Osada wiejska - kultura polska
26.	Paprotnia	65 - 54	26	1	Mezolit / Neolit	Znalezisko jednostkowe
27.	Buczek	65 - 54	27	1	okres pradziejowy	Znalezisko jednostkowe
28.	Syberia Dolna	65 - 54	28	1	Epoka brązu	Punkt osadniczy – kultura łużycka
29.	Polik	65 - 54	29	1	XVI – XVII w.	Ślad osadnictwa – kultura polska
30.	Grzmiąca Stara	65 - 54	31	1	Późne średniowiecze – okres nowożytny	Osada - kultura staropolska

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.	Chronologia	Funkcja
31.	Polik	65 - 54	32	2	Późne średniowiecze – okres nowożytny	Osada - kultura staropolska
32.	Rozworyn	65 - 55	22	1	XIV –XVII w.	Osada wiejska - kultura polska
33.	Rozworyn	65 - 55	23	2	XIV –XVI w.	Osada wiejska - kultura polska
34.	Rozworyn	65 - 55	24	3	XVI –XVII w.	Ślad osadnictwa - kultura polska
35.	Bogdanka	66 - 54	1	1	XIV – XVI w.	Osada wiejska – kultura polska
36.	Bogdanka	66 - 54	2	2	XVI – XVII w.	Osada wiejska – kultura polska
37.	Bogdanka	66 - 54	3	3	XIII – XIV w.	Osada wiejska – kultura polska
38.	Gałkówek - Gaj	66 - 54	4	1	XVI – XVII w.	Osada wiejska – kultura polska
39.	Gałkówek - Gaj	66 - 54	5	2	XIII – XIV w.	Osada – kultura polska
40.	Gałkówek - Gaj	66 - 54	6	3	XV – XVI w.	Osada wiejska – kultura polska
41.	Gałkówek - Kolonia	66 - 54	7	1	XV – XVI w.	Osada wiejska – kultura polska
42.	Gałkówek - Kolonia	66 - 54	8	2	XIV – XVII w.	Osada wiejska – kultura polska
43.	Kędziorki	66 - 54	9	1	XV – XVI w.	Osada jednodworcza – kultura polska
44.	Bogdanka	66 - 54	10	4	XIV – XVI w.	Osada wiejska – kultura polska
45.	Bogdanka	66 - 54	11	5	Mezolit	Znalezisko jednostkowe
46.	Przanówka	66 - 54	12	1	XIV – XV w.	Osada jednodworcza – kultura polska
47.	Przanówka	66 - 54	13	2	XV – XVI w.	Osada wiejska – kultura polska
48.	Gałkówek - Kolonia	66 - 54	14	3	okres pradziejowy / epoka brązu	Znalezisko jednostkowe
49.	Adamów	66 - 54	15	1	Neolit	Osada - kultura pucharków lejkowatych
					XV – XVII w.	Osada wiejska – kultura polska
50.	Adamów	66 - 54	16	3	XIV – XV w.	Osada wiejska - kultura polska
51.	Adamów	66 - 54	17	3	XV – XVII w.	Osada wiejska - kultura polska
52.	Adamów	66 - 54	18	4	XVI – XVII w.	Osada wiejska – kultura polska
53.	Adamów	66 - 54	19	5	Neolit	Znalezisko jednostkowe
54.	Adamów	66 - 54	20	6	XIV – XVI w.	Osada wiejska – kultura polska
55.	Czyżyków	66 - 54	21	1		Znalezisko jednostkowe
56.	Witkowice	66 - 54	22	1	XVI – XVII w.	Osada jednodworcza – kultura polska
57.	Adamów	66 - 54	23	7	okres pradziejowy	Obozowisko
58.	Paprotnia	66 - 54	27	2	Epoka brązu	Znalezisko jednostkowe – kultura łużycka
59.	Paprotnia	66 - 54	28	3	XVI – XVII w.	Ślad osadnictwa – kultura polska
60.	Helenówka	66 - 55	1	1	XVI – XVII w.	Osada wiejska – kultura polska
61.	Letnisko Tworzyjanki	66 - 55	2	1	Wczesny epoki brązu	Ślad osadnictwa – kultura łużycka

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.	Chronologia	Funkcja
62.	Letnisko Tworzyjanki	66 - 55	3	2	neolit	Znalezisko jednostkowe
63.	Bogdanka	66 - 55	4	1	okres pradziejowy	Znalezisko jednostkowe
64.	Bronowice	66 - 55	6	1	okres pradziejowy	Znalezisko jednostkowe
65.	Bronowice	66 - 55	7	2	V okres epoki brązu – okres halszacki D	Obozowisko – kultura łużycka
66.	Bronowice	66 - 55	8	3	XV – XVII w.	Osada wiejska kultura polska
67.	Bronowice	66 - 55	9	4	XIV – XVI w.	Osada wiejska kultura polska
68.	Bronowice	66 - 55	10	5	Okres rzymski	Znalezisko jednostkowe kultura przeworska
					XIV – XVII w.	Osada wiejska kultura polska
69.	Bronowice	66 - 55	11	6	XIV – XVII w.	Osada podworska kultura polska
70.	Rochna	66 - 55	12	1	XV – XVII w.	Osada wiejska kultura polska
71.	Tworzyjanki	66 - 55	13	1	XVI – XVII w.	Osada wiejska kultura polska
72.	Rochna	66 - 55	14	2	Mezolit – neolit	Znalezisko jednostkowe
73.	Przeclaw	66 - 55	15	2	XV – XVI w.	Osada jednodworcza kultura polska
74.	Sadowa	66 - 55	16	1	XIV – XV w.	Osada jednodworcza kultura polska
75.	Jordanów	67 - 53	13	3	XVI – XVII w.	nieokreślona – kultura staropolska
					XIX – XX w.	nieokreślona – kultura staropolska

9.8 Obiekty ruchome z terenu Gminy Brzeziny wpisane do rejestru WKZ

Na terenie Gminy Brzeziny znajdują się zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz do wojewódzkiej ewidencji zabytków, przy czym wykazami tychże dysponuje Wojewódzki Konserwator Zabytków w Łodzi. Z uwagi na niebezpieczeństwo kradzieży, nie jest upubliczniana pełna ich lista.

9.9 Dziedzictwo kultury niematerialnej

Oprócz zabytków materialnych Gminy Brzeziny na uwagę zasługują również wartości niematerialne, czyli tożsamość regionalna w postaci zespołów ludowych, twórców, rzemiosła czy produktów regionalnych. Utożsamianie mieszkańców z kulturą regionu silnie podnoszą organizowane imprezy kulturowo - folklorystyczne, takie jak: coroczne Dożynki Gminne, Wieczory Patriotyczne, spotkania z okazji Dnia kobiet i Wigilii.

Na terenie Gminy Brzeziny działa Gminny Ośrodek Kultury (GOK) zlokalizowany w Przeclawiu. Ośrodek służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb kulturalnych społeczności gminnej. Podstawowym jego celem jest przygotowanie społeczeństwa do aktywnego uczestnictwa oraz rozwijania kultury na terenie Gminy. GOK pełni bardzo ważną rolę w życiu lokalnej społeczności, jest miejscem spotkań mieszkańców gminy, odbywają się tam liczne

imprezy kulturowe, wystawy, przeglądy artystyczne, konkursy, dzięki niemu mieszkańcy mają dostęp do kultury bez konieczności wyjeżdżania do większych miast. GOK zajmuje się również edukacją kulturalną i artystyczną, oferuje zajęcia rozwijające pasje i talenty dla dzieci i dorosłych np. naukę gry na instrumentach, zajęcia ze śpiewu, zajęcia z malarstwa, zajęcia sportowe i taneczne, naukę angielskiego, zajęcia integracyjne dla dzieci ... GOK zajmuje się również wspieraniem lokalnych twórców i tradycji. Gminny Ośrodek kultury w Przecławiu współpracuje również z Kołami Gospodyń Wiejskich, bibliotekami i szkołami zlokalizowanymi na terenie Gminy, organizacjami pozarządowymi, zwiększając tym efektywność i zasięg swoich działań.

Na terenie Gminy Brzeziny działa Gminna Biblioteka Publiczna w Przecławiu. Biblioteka zapewnia mieszkańcom dostęp do wiedzy i informacji, jak również jest miejscem integracji społeczności lokalnej, organizuje spotkania autorskie, konkursy, zajęcia dla dzieci. Biblioteka zajmuje się również ochroną dziedzictwa lokalnego, gromadząc lokalne kroniki, zdjęcia i inne świadectwa dziedzictwa kulturowego. Biblioteka Gminna we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Przecławiu zajmie się rozwojem kultury na terenie Gminy Brzeziny.

9.9.1 Koła Gospodyń Wiejskich

Na terenie Gminy Brzeziny prężnie działają koła gospodyń wiejskich, zarejestrowanych na terenie gminy jest ich aż 23, należą do nich:

- Koło Gospodyń Wiejskich w Adamowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich Bronowice - Helenówka,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Dąbrowce Dużej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Dąbrowce Małej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Eufeminowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Gaju,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Gałkówku Kolonia,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Grzmiącej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Grzmiącej (Koło Seniora),
- Koło Gospodyń Wiejskich w Helenowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Jordanowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Kędziorkach,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Małczewie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Poćwiardówce,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Paprotni,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Poliku,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Pszanówce,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Przecławiu,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Tworzyjankach,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Marianowie Kołackim,

- Koło Gospodyń Wiejskich w Henrykowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Witkowicach,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Zalesiu.

Koła Gospodyń Wiejskich są dobrowolną społeczną organizacją mieszkańców wsi, aktywnie działającą na rzecz środowisk wiejskich. KGW powinno reprezentować interesy i działać na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin, a także wspierać rozwój terenów wiejskich. KGW prowadzą również działalność na rzecz rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich oraz kultywowania folkloru i polskiej tradycji.

Koła Gospodyń Wiejskich reprezentują Gminę, promując tradycję i regionalne potrawy, podczas wydarzeń kulturowych takich jak: Dożynki Gminne, Wieczory Patriotyczne, Uroczystości z okazji Dnia Kobiet i Wigilii, Jarmarki Wojewódzkie, Jarmarki Powiatowe, a także podczas Tygła Smaków Województwa Łódzkiego, organizowanego corocznie przez Marszałka Województwa. Koła Gospodyń Wiejskich we współpracy z OSP organizują również imprezy/uroczystości dla społeczności wsi w swoich siedzibach (w świetlicach wiejskich). Do najprężniej działających KGW z Gminy Brzeziny należą KGW Jordanów, KGW Kędziorki, KGW Dąbrówka Mała, KGW Zalesie, KGW Grzmiąca oraz KGW Witkowice.

9.9.2 OSP

W Gminie Brzeziny funkcjonuje 10 jednostek OSP:

- OSP Dąbrówka Duża,
- OSP Gałkówek Kolonia,
- OSP Grzmiąca,
- OSP Helenów,
- OSP Jordanów, OSP Paprotnia,
- OSP Polik,
- OSP Przecław,
- OSP Syberia,
- OSP Witkowice.

Działalność strażaków ochotników to nie tylko ratownictwo. To także działalność kulturalna, edukacyjna i sportowa. Jednostki OSP wraz ze sztandarami uczestniczą we wszystkich ważnych uroczystościach kościelnych, państwowych i lokalnych. Pomagają w organizacji wielu imprez i wydarzeń, zawodów i konkursów pożarniczych, zabaw tanecznych.

9.9.3 Orkiestry Dęte

Gmina Brzeziny posiada też swoje dwie orkiestry dęte: Orkiestra Dęta OSP Przecław i Orkiestra Dęta OSP Syberia. Obie orkiestry biorą czynny udział we wszystkich uroczystościach państwowych i kościelnych. Koncertują na wszelkiego rodzaju festynach, przeglądach i organizowanych imprezach gminnych i powiatowych. W orkiestrach grywają całe rodziny. W wielu przypadkach rodzice przekazują orkiestrową pasję swoim dzieciom. Największą zaletą orkiestry jest edukacja muzyczna młodzieży wiejskiej.

9.9.4 Zespoły artystyczne

Edukacją muzyczną i promowaniem młodzieży artystycznie uzdolnionej zajmuje się grupa wokalna działająca przy GOK w Przecławiu. Zespół składa się z dzieci w wieku 10-13 lat, wykonuje głównie polskie piosenki ludowe. Przy GOK w Przecławiu działa również grupa taneczna. Występy grupy wokalne i tanecznej uświetniają wiele gminnych i powiatowych uroczystości.

9.9.5 Organizacje

➤ **Stowarzyszenie rozwoju społeczności lokalnej „Mroga”**

Stowarzyszenie Mroga to lokalna grupa działania powstała w 2006 roku w ramach pilotażowego programu: Leader+. Obejmuje swoim zasięgiem obszar gmin wiejskich powiatu brzezińskiego: Brzeziny, Dmosin, Jeżów, Rogów oraz gminę miejsko - wiejską powiatu łódzkiego wschodniego - Koluszki. Od początku działalności Stowarzyszenie za cel przyjęło zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, aktywizację społeczności lokalnej, wspieranie przedsięwzięć w regionie oraz promowanie dziedzictwa kulturalnego, historycznego obszaru. Stowarzyszenie realizuje wiele projektów i zadań z zakresu wspierania mieszkańców wsi. Jednym z najciekawszych działań jest działalność w zakresie produktów tradycyjnego pochodzenia. Stowarzyszenie wyszukuje, identyfikuje oraz stara się doprowadzić do wpisania produktów na ogólnopolską listę produktów tradycyjnych. Kolejnym bardzo ważnym działaniem prowadzonym przez Mrogę jest promowanie dziedzictwa historycznego regionu - "Operacji Łódzkiej 1914 roku" - największej bitwy manewrowej I Wojny Światowej.

Stowarzyszenie poprzez uczestnictwo w wydarzeniach typu imprezy targowe, promocyjne, poprzez różnego rodzaju publikacje i działalność w terenie stara się promować atrakcje i ciekawe miejsca znajdujące się w regionie i zachęcić potencjalnych turystów do odwiedzenia obszaru Stowarzyszenia Mroga.

Stowarzyszenie Mroga jest autorem projektu **„MUZEUM W PRZESTRZENI – Wielokulturowe Korzenie Regionu Łódzkiego”**, realizowanego na terenie gmin z powiatu Brzezińskiego tj.: Brzeziny, Dmosina, Jeżowa, Rogowa i miasta Brzeziny, oraz z powiatu łódzkiego wschodniego – gminy Koluszki.

Fundamentem projektu jest koncepcja wytyczenia szlaków turystycznych, w oparciu o wydarzenia z 1914 roku w historiografii znane jako Operacja Łódzka lub Bitwa Łódzka. W ramach projektu wytyczono i oznakowano cztery szlaki turystyczne:

Szlak historyczny liczący 133 km łączy miejsca związane z militarną przeszłością ziemi łódzkiej. Są to w szczególności miejsca działań związanych z Pierwszą Wojną Światową, rozgrywających się w listopadzie 1914 roku między Koluszkami i Brzezunami - tak zwaną Operacją Łódzką.

Szlak przyrodniczy o długości 113 km biegnie w postaci pętli przez najcenniejsze i najbardziej atrakcyjne pod względem przyrodniczym Brzeziny obszary gmin: Brzeziny, Jeżów, Rogów i Koluszki np. Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich, Buczyzna Gałkowska, Parowy Janinowskie.

Szlak kulturowy ma 102 km i prowadzi do najciekawszych miejsc związanych z rozwojem i zróżnicowaniem etnicznym okolic Koluszek i Brzezin. Są to zabytkowe obiekty jak: kościoły, cmentarze, dwory, zabudowania świadczące o wielokulturowości tego obszaru.

Szlak kulinarny ma 71 km, prowadzi do kilkudziesięciu miejsc w których można zjeść tradycyjne polskie potrawy lub dania mające charakter regionalny. Szlak ten zaplanowano tak, aby uzupełniał sieć pozostałych szlaków.

Szlaki przystosowane są do ruchu pieszego i rowerowego. Do wszystkich ważniejszych obiektów dojechać można również samochodem. Przebieg każdej ze ścieżek oznaczony zostanie osobnymi logotypami. Przy ważniejszych obiektach znajdą się dodatkowe tablice informacyjne i kierunkowe szeroko informujące o miejscu, w którym podróżnik się znajduje.

Wytyczana na terenie ziemi koluszkowskiej i brzezińskiej sieć szlaków wpisuje się w działania promujące obszar woj. łódzkiego, jako miejsca aktywnego ruchu turystycznego takich jak: szlak bursztynowy, szlak konny czy termy w Uniejowie. W przyszłości obszar ten ma stać się jednym z ważnych elementów międzynarodowego szlaku historycznego opartego na działaniach wojennych pierwszej wojny światowej na wschodzie Europy.

Całkowita wartość projektu, wpisującego się w Działanie III.5 Infrastruktura turystyczno - rekreacyjna, Oś priorytetowa III Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość, wyniosła ponad 380 tys. zł, z czego kwota dofinansowania z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego to ponad 285 tys. zł.

Źródło. Zdjęcie własne

➤ **Klub Miłośników Lotnictwa Ziemi Brzezińskiej „Sky Team”**

Klub został założony w 2019 roku w Brzezinach, klub skupia miłośników lotnictwa oraz modelarstwa, członkowie klubu uprawiają paralotniarstwo, pasjonuje ich również budowa modeli samolotów. Klub organizuje corocznie „Aeroponik ziemi Brzezińskiej” na klubowej łące paralotniowej zlokalizowanej w mieście Brzeziny, przy ul. Św. Anny, tuż przy granicy z gminą Brzeziny – obrębem Witkowiec.

➤ **Rejonowe Koło Pszczelarzy w Brzezinach**

Rejonowe Koło Pszczelarzy w Brzezinach, jest członkiem Polskiego Związku Pszczelarskiego, skupiającego w swych szeregach pasjonatów trudniących się prowadzeniem mniejszych i większych pasiek, amatorskich, ale i stanowiących źródło dodatkowych przychodów.

Dzięki staraniom koła pszczelarzy w Brzezinach pozyskiwane tutaj miody zostały wpisane w 2012 r. na listę produktów tradycyjnych pod nazwą Miodu Ziemi Brzezińskiej, Wzniesień Łódzkich i Rawki.

Gospodarstwa pszczelarskie pozyskujące Miód Ziemi Brzezińskiej, Wzniesień Łódzkich i Rawki znajdują się w centralnej Polsce, na czystych terenach położonych na wschód od Łodzi, w obrębie gmin Brzeziny, Nowosolna, Koluszki, Dmosin, Głuchów, Głowno, Jeżów, Koluszki, Stryków, Rogów, Rawa Mazowiecka, Żelechlinek oraz miast Koluszki, Brzeziny, Rawa Mazowiecka.

Tradycyjne tutejsze miody powstają w niezmienny od lat sposób. Korzystne czynniki środowiska naturalnego wolnego od ciężkiego przemysłu, obszary Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Lasów Spalsko-Rogowskich, obszaru Natura 2000 Dolina Rawki, dolin rzek Rawki, Mroźnicy, Mrogi mają wpływ na jakość, smak i oryginalne, niepowtarzalne ich właściwości.

9.9.6 Dania regionalne wpisane na listę produktów tradycyjnych tworzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

➤ **Kozi ser z Eufeminowa**

Produkt wpisany na listę produktów tradycyjnych w dniu 2009-03-25 w kategorii Produkty mleczne w woj. łódzkim.

Kozi twaróg z Eufeminowa wytwarzany był na terenie województwa łowickiego po zakończeniu II wojny światowej. Tereny powojenne były zniszczone, a gospodarstwa ubogie w zwierzęta hodowlane. Z biegiem czasu mieszkańcy terenów łowickich zaczęli dostosowywać ziemię do różnego rodzaju upraw roślinnych, a w gospodarstwach pojawiały się coraz większa liczba zwierząt. Głównie hodowano kozy, które bardzo dobrze przystosowały się do ciężkich warunków i często były jedynymi „żywicielami” rodziny. Z pozyskiwanego mleka koziego zaczęto wytwarzać sery, które zaspokajały potrzeby rodziny, a ich nadmiar sprzedawano na targach.

➤ **Wędzone kielbasy jordanowskie**

Produkt wpisany na listę produktów tradycyjnych w dniu 2009-06-15 w kategorii Produkty mięsne w woj. łódzkim.

Wytwórcy wędlin jordanowskich wzorują się na tradycyjnych recepturach. W Jordanowie na kielbasy przeznacza się mięso z przedniej szynki, część mięsa z karczku i odkrawane z tylnej szynki tłuste kawałki. Mięso kroi się na drobne kawałki, doprawia. Wyrobite mięso napycha w jelita. Tak przygotowane wędzi, a następnie parzy lub piecze i podsusza. Tradycje wędliniarskie w Jordanowie zaszczone zostały przez dawnych dziedziców tych ziem – Korwin–Kochanowskich wywodzących się od Jana z Czarnolasu. Receptury rodzinne zostały wzbogacone o zwyczaje miejscowe, a do wyrobu kielbas zaczęto używać tylko mięsa z miejscowych zwierząt hodowlanych. Tradycje dworsko-włościańskie zostały dodatkowo wzbogacone w latach 50-tych ubiegłego wieku o doświadczenia w wyrobie wędlin przez leśników z utworzonego w rejonie Jordanów-Bedoń osiedla Lasów Państwowych. Bardzo duże znaczenie ma zastosowanie do wędzenia mieszanek drzew występujących w pobliskich lasach wiączyńskich (krańcowa strefa występowania buka i wiązu) oraz użycie charakterystycznej dla tych wędlin technologii spryskiwania drewna wędzarniczego naparami miejscowych ziół, nadających kielbasom charakterystyczny, specyficzny smak i aromat. Skład mieszanek wędzarniczych jest tajemnicą miejscowej ludności. Produkowane od dziesięcioleci w rejonie Jordanowa kielbasy słyną z wybornego smaku.

➤ **Jordanowska kielbasa jałowcowa**

Produkt wpisany na listę produktów tradycyjnych w dniu 2009-03-25 w kategorii Produkty mięsne w woj. łódzkim.

Cechą charakterystyczną jordanowskiej kiełbasy jałowcowej jest sposób jej wędzenia, które odbywa się w tradycyjnej wędzarni, gdzie kiełbasa opalana jest drewnem bukowym, dębowym i olchowym. Dodatkowo do paleniska dodawane jest ziarno jałowca, dzięki czemu uzyskuje ona tak niepowtarzalny smak i aromat. Niezmieniony proces produkcji jordanowskiej kiełbasy jałowcowej sprawia, że podawana jest na stołach nie tylko w województwie łódzkim, ale w całym kraju.

➤ **Miód Ziemi Brzezińskiej, Wzniesień Łódzkich i Rawki**

Produkt wpisany na listę produktów tradycyjnych w dniu 2012-07-27 w kategorii Miody w woj. łódzkim.

Gospodarstwa pszczelarskie produkujące Miód Ziemi Brzezińskiej, Wzniesień Łódzkich i Rawki znajdują się na terenie obecnych gmin: Brzeziny, Dmosin, Głuchów, Głowno, Jeżów, Koluszki, Stryków, Rogów, Rawa Mazowiecka, Żelechlinek oraz miast Koluszki, Brzeziny, Rawa Mazowiecka. Tradycyjne miody powstają w niezmienny od lat sposób. Czynniki środowiska naturalnego, doliny rzek Rawki, w tym z obszaru Natura 2000 Dolina Rawki, innych rzek oraz Lasów Spalsko-Rogowskich mają wpływ na jakość, smak i oryginalne właściwości produktu. W zależności od pory roku i związanych z tym okresów kwitnienia poszczególnych roślin, wyróżniany jest miód wiosenny, letni i jesienny. Większość pszczelarzy, z tego obszaru, zrzeszonych jest w działającym od 1946 roku, Rejonowym Kole Pszczelarzy Ziemi Brzezińskiej (staraniami członków koła Miód Ziemi Brzezińskiej, Wzniesień Łódzkich i Rawki został wpisany na listę produktów tradycyjnych).

➤ **Nalewka imbirowo-cytrynowa „Łzy św. Eufemii”**

Produkt wpisany na listę produktów tradycyjnych w dniu 2011-06-02 w kategorii Napoje w woj. łódzkim.

Nalewki, takie jak nalewka imbirowo-cytrynowa „Łzy św. Eufemii”, należą do tradycyjnych polskich alkoholi, które przyrządzano przede wszystkim na dworach szlacheckich. Dopiero później tradycję ich przyrządzania przejęło mieszczaństwo i elita wsi. Według tradycyjnej receptury do nalewki cytrynowo-imbirowej dodawane są cytryny, imbir, spirytus rozcieńczony wodą, miód, cukier i kardamon. Woda pochodzi z ujęć własnych mieszkańców Eufeminowa. Miód używany do produkcji nalewki pochodzi od lokalnych producentów i preferowany jest miód lipowy, gdyż najlepiej oddaje walory smakowe w połączeniu z innymi jej składnikami. Nalewka imbirowo-cytrynowa prezentowana jest na corocznym święcie w Eufeminowie. Są to obchody męczeńskiej śmierci św. Eufemii. Patronka tej miejscowości zmarła za wiarę w rzymskim Coloseum 16 września 304 r. Patronce mieszkańcy darują kwiaty, chleby, a całe święto połączone się z promocją produktów lokalnych. Konkurs nalewek jest kulminacyjnym punktem święta.

Pozostałe produkty i dania tradycyjne z gminy Brzeziny

Poza produktami wpisanymi na ministerialną listę produktów tradycyjnych Gmina Brzeziny ma bardzo dużo innych tradycyjnych dań wytwarzanych od lat na tym obszarze, należą do nich:

- Dymiona szynka z nogą wieprzka z Marianowa Kołackiego
- Bigos Witkowiński z kwaszonej kapusty
- Szynka zapiekana w cieście z Dąbrówki Dużej
- Polikowe kotlety grzybowe
- Pyzy przeclawskie
- Pączki ziemniaczane z Zalesia
- Ratafia sołtysowej z Eufeminowa

Te tradycyjne produkty zostały opisane w publikacji „Produkty tradycyjne z regionu rzeki Mrogi, Rawki i Wzniesień Łódzkich” opracowanej przez Lokalną Grupę Działania „Mroga” we współpracy z Gminami Brzeziny, Dmosin, Koluszki, Jeżów, Rogów, wydaną przez Urząd Marszałkowski w Łodzi, w 2020 r. Wymienione potrawy zostały też uwzględnione w szlaku kulinarnym Województwa Łódzkiego. Jak widać wszystkie kulinarne frykasy zostały opatrzone „swoimi” nazwami, które kierują do konkretnej wsi. W ten sposób manifestują różnicę, ale też podkreślają przynależność do określonego miejsca ulokowanego w wiejskim krajobrazie.

9.9.7 Imprezy kulturowe

Najważniejszą imprezą kulturowo-folklorystyczną organizowaną co rocznie na terenie Gminy Brzeziny są dożynki gminno-parafialne. Gminny Ośrodek Kultury w Przecławiu organizuje również Wieczory patriotyczne, Wigilie gminne, spotkania noworoczne, Uroczystości z okazji Dnia Kobiet. Oprócz wymienionych uroczystości odbywających się w GOK w Przecławiu, Koła Gospodyń Wiejskich oraz Ochotnicze straże pożarne organizują mniejsze imprezy dla lokalnych mieszkańców w swoich siedzibach. Na uwagę zasługuje również „Aeroponik ziemi

Brzezińskiej” , organizowany na terenie miasta Brzeziny, którego współorganizatorem jest Gmina Brzeziny. Dawniej we wsi Eufeminów odbywały się obchody rocznicy śmierci patronki wsi – św. Eufemii. Jest to impreza kulturowo-folklorystyczna, podczas której mieszkańcy darują Patronce kwiaty, chleby, a całe święto połączone się z promocją produktów lokalnych, konkurs nalewek był kulminacyjnym punktem święta. Niestety w ostatnich latach impreza nie odbywała się.

➤ **Dożynki Gminne**

Gmina Brzeziny co roku organizuje swoje Dożynki Gminno-Parafialne jest to tradycyjne święto plonów, które ma na celu podziękowanie rolnikom za ich całoroczną pracę i obfite zbiory. Jest to ważne wydarzenie w Polskiej kulturze ludowej, które odbywa się pod koniec lata, po zakończeniu żniw.

Obchody dożynek Gminy Brzeziny rozpoczynają się korowodem dożynkowym – jest to barwny pochód z wieńcami dożynkowymi, symbolizującymi urodzaj i dostatek, biorą w nim udział też orkiestry dęte OSP. Następnie odbywa się uroczystą Mszą Świętą w Kościele Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w Brzezinach, sprawowana w intencji rolników i dobrych plonów. Dalsza część imprezy odbywa się na terenie Gminnego Ośrodka Kultury w Przecławiu, odbywa się tam ceremonia obrzędu dożynkowego - przekazania chleba na ręce władz gminnych, oraz część artystyczna w tym występy zespołów ludowych i lokalnych grup artystycznych. Dodatkowo podczas dożynek odbywają się animacje i atrakcje dla dzieci, wystawiane są stoiska z rękodziełem oraz stosika Kół Gospodyń Wiejskich, na których można spróbować regionalnych specjałów.

Gmina Brzeziny

Zaprasza na
DOŻYNKI
GMINNO-PARAFIALNE
25 sierpnia 2024 r.

**Obiekt Gminnego Ośrodka Kultury
w Przecławiu**
Przecław 33, 95-060 Brzeziny

Program obchodów:
godz. 11:00
*Msza Święta w Kościele Najświętszej Maryi Panny
Częstochowskiej w Brzezinach.*
godz. 13:00
Otwarcie uroczystości.
godz. 13:30
Rozpoczęcie ceremonii obrzędu dożynkowego.
godz. 14:00 - 16:00
Blok artystyczny,
występ Zespołu Pieśni Ludowej „Okaryna”,
15:00 - stoiskowa prezentacja
i degustacja produktów lokalnych.
godz. 16:00 - 18:00
Występ zespołu „Rozśpiewani”
godz. 18:00 - 19:00
Występ zespołu „Kristars”
godz. 19:00 - 21:00
Zabawa taneczna z zespołem „Tender The Live Band”

Dodatkowo:
- atrakcje i animacje dla dzieci
- dmuchańce
- stoiska rękodzielników
- stoiska Kół Gospodyń Wiejskich

Źródło: <https://www.gminabrzeziny.pl/strona-glowna/aktualnosci/1011-dozynki-gminno-parafialne-2024>

➤ Wieczory Patriotyczne

Drugą najważniejszą imprezą kulturową, która odbywa się na terenie gminy Brzeziny jest Wieczór Patriotyczny organizowany w Gminnym Ośrodku Kultury w Przecławiu z okazji obchodów rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości 11 listopada 1918 r. Podczas uroczystości odbywają się występy o tematyce niepodległości uczniów szkół podstawowych, Zespołów Orkiestr Dętych z Przecławia oraz Syberii oraz lokalnej grupy wokalne i tanecznej.

➤ **„Aeroponik ziemi Brzezińskiej”**

„Aeroponik ziemi Brzezińskiej” to impreza organizowana cyklicznie przez Klub Miłośników Lotnictwa Ziemi Brzezińskiej „Sky Team” na klubowej łące paralotniowej zlokalizowanej w mieście Brzeziny, przy ul. Św. Anny, tuż przy granicy z gminą Brzeziny – obrębem Witkowice. Po mimo, że impreza organizowana jest na terenie należącym do miasta Brzeziny, współorganizatorami pikniku jest GOK w Przecławiu, OSP Witkowice – które zapewnia bezpieczeństwo podczas imprezy oraz Koło Gospodyń Wiejskich Witkowice, które przygotowuje lokalne potrawy regionalne. Impreza jest organizowana z budżetu obywatelskiego województwa łódzkiego, pod patronatem Marszałka Województwa Łódzkiego.

9.10 Symbole Gminy Brzeziny

Do unikalnych symboli jakimi powinna się identyfikować gmina należą m.in herb, flaga i pieczęć. Herb Gminy jest znakiem reprezentacyjnym i rozpoznawczym gminy, symbolem konkretnego samorządu terytorialnego, więzi terytorialnej i kulturowej mieszkańców. Jego celem jest przekazanie pewnego komunikatu, który w skondensowanej formie zawiera charakterystyczne cechy terytorium gminy. Zarówno herb jak i flaga tworzy element tożsamości mieszkańców z daną jednostką. Herb, flagę, flagę stolikową i pieczęć ustanowiono uchwałą Rady Gminy Brzeziny nr XXXIII/236/2013 z 17 września 2013.

➤ **Herb Gminy Brzeziny**

Herb gminy Brzeziny przedstawia na tarczy herbowej o barwie zielonej od głowicy złoty (żółty) buk (drzewo) poniżej drzewa dwie srebrne (białe) szable skrzyżowane i zwrócone w dół.

Buk – przekazuje informację topograficzną - teren Gminy Brzeziny pokrywają lasy, a Buk jest bardzo często występującym drzewem w tych lasach. Buk jest również symbolem oporu, wytrzymałości na cierpienie, życia umiarkowanego i pełnego wyrzeczeń.

Dwie szable przekazują informacje o wszystkich wojennych wydarzeniach, które rozgrywały się w przeszłości na terenie gminy Brzeziny. Informują przede wszystkim o walkach powstańczych z 1863 r., bojach toczonych przez wojska niemieckie i rosyjskie w ramach operacji łódzkiej podczas I wojny światowej i o ciężkich zmaganiach żołnierzy Armii „Łódź” we wrześniu 1939 r.

Obrazek: Herb Gminy Brzeziny

Źródło: UCHWAŁA NR XXXIII/236/2013 RADY GMINY BRZEZINY z dnia 17 września 2013 r. w sprawie ustanowienia herbu i innych symboli Gminy Brzeziny

Wcześniej gmina używała herbu o złotej tarczy herbowej, na którym umieszczono schemat granic gminy której teren oznaczono barwą błękitną oraz miasta Brzeziny oznaczonego barwą białą, wewnątrz granic miasta umieszczono herb Brzezin. Nad tarczą belka złota z błękitnym napisem "GMINA BRZEZINY". Herb ten nie spełniał podstawowych zasad heraldyki.

Obrazek: Stary herb Gminy Brzeziny

Źródło: <https://herweks.fandom.com/pl/wiki/Brzeziny>

➤ **Flaga Gminy Brzeziny**

Flagą Gminy Brzeziny jest płat tkaniny dzielony na dwa pasy poziome – od góry pas żółty od dołu pas zielony. Pasy pozostają między sobą w proporcji 2 do 1. Na pasie żółtym od drzewca umieszczony jest herb gminy. Proporcja szerokości do długości flagi wynosi 5:8.

Źródło: UCHWAŁA NR XXXIII/236/2013 RADY GMINY BRZEZINY z dnia 17 września 2013 r. w sprawie ustanowienia herbu i innych symboli Gminy Brzeziny

➤ **Pieczeći Urzędowe Gminy Brzeziny**

Gmina Brzeziny posiada trzy pieczęcie okrągłe o średnicach 36 mm, z godłem herbu Gminy Brzeziny w polu i napisami: GMINA BRZEZINY, RADA GMINY BRZEZINY, WÓJT GMINY BRZEZINY w legendach otokowych.

PIECZĘCIE URZĘDOWE GMINY BRZEZINY

9.11 Podania i Legendy

Nie są znane podania i legendy z terenu gminy Brzeziny.

10. BILANS WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY BRZEZINY

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Gminy Brzeziny można wskazać następujące elementy bilansu - analizy SWOT w zakresie dziedzictwa kulturowego:

Mocne strony: - Mało przekształcony krajobraz naturalny - Bogate zasoby przyrodnicze oraz położenie w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich i w Obszarze Chronionego Krajobrazu Mrogi i Mrożycy - Działalność GOK w Przecławiu - Działalność Biblioteki Gminnej w Przecławiu	Słabe strony: - Brak dokumentów programowych pozwalających chronić zabytki - Intensywny rozwój urbanizacji na podstawie decyzji o warunkach zabudowy - Mało obiektów zabytkowych na terenie Gminy - Niszczenie historycznej zabudowy drewnianej
--	--

- Działalność KGW i OSP - Działalność Orkiestr Dętych i grupy wokalne - Działalność Lokalnej Grupy Działania "Stowarzyszenie Mroga" - Przechodzenie przez teren gminy wielu szlaków turystycznych – szlaku historycznego, przyrodniczego, kulturowego, kulinarnego - Bogate tradycje kulinarne regionu - posiadanie wielu dań tradycyjnych - Występowanie historycznej zabudowy willowo-parkowej w Tworzyjankach - Występowanie licznych zabytkowych cmentarzy ewangelickich oraz wojennych - Wielokulturowość regionu - Lokalizacja parafii Mariawitów św. Podwyższenia Krzyża.	- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych - Brak użytkowania niektórych obiektów zabytkowych, - Lokalizacja siedziby gminy na terenie miasta Brzeziny, - Brak Kościoła rzymsko-katolickiego na obszarze gminy, - Brak oferty edukacji regionalnej, - Małe zaangażowanie mieszkańców w życie gminy, - Brak poczucia związku z gminą wśród młodych mieszkańców - Mało imprez i wydarzeń kulturowych organizowanych na terenie gminy.
Szanse: - Wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne, - Rewaloryzacja Parku Willowego w Tworzyjankach - Zachowanie oraz renowacja historycznych obiektów drewnianych - Utworzenie nowych szlaków turystycznych na terenie gminy - Rozwijanie współpracy z gminami sąsiednimi w ramach LGD, - Rosnące zapotrzebowanie na rozwój turystyki, w szczególności weekendowej - Pozyskanie funduszy na rozwój lokalnej kultury i małej przedsiębiorczości i produktów lokalnych, agroturystyki - Podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez kreowanie produktów i imprez o charakterze kulturowym, - Edukacja regionalna mieszkańców, - Wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków z różnych źródeł - środków unijnych, z budżetu państwa i samorządu województwa, - Opracowanie strategii skutecznej promocji obszaru.	Zagrożenia: - Dezorganizacja więzi lokalnych - nie utożsamianie się części mieszkańców z obszarem, - Brak świadomości walorów oraz zainteresowania dla utrzymania zabudowy tradycyjnej, - Rozwój zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej o formie architektonicznej nie nawiązującej do lokalnych tradycji, - Utrudnienia w pozyskiwaniu środków na ochronę i zachowanie zabytków, - Niewystarczające środki finansowe w stosunku do potrzeb na ochronę i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych, - Brak organizacji cyklicznych imprez kulturowych.

11. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BRZEZINY

W wyniku przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że Gmina Brzeziny posiada cenne walory dziedzictwa kulturowego, które należy chronić i jednocześnie odpowiednio wykorzystywać i udostępniać społeczeństwu. Biorąc pod uwagę wymogi płynące z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku i uwzględniając zbilansowane zasoby i wartości należy stwierdzić, iż Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Brzeziny musi uwzględniać:

– ochronę walorów i wartości materialnych i niematerialnych przy jednoczesnym ich wykorzystaniu jako czynnik rozwoju obszaru Gminy Brzeziny

W tym celu należy prowadzić działania zmierzające do:

- zachowania krajobrazu kulturowego
- rewaloryzacji parku willowego w Tworzyjankach oraz zabytkowych cmentarzy,
- adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych na cele edukacyjne, kulturalne i społeczne,
- tworzenia nowych atrakcji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego gminy,
- wzrostu identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu i uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych,
- poprawy społecznej akceptacji co do konieczności ochrony zabytków.

– promocję zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Gminy Brzeziny

W tym celu należy podjąć działania upowszechniania dziedzictwa kulturowego gminy poprzez:

- edukację regionalną mieszkańców,
- wydawnictwa i programy edukacyjne,
- digitalizację walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego.

12.1 NAJWAŻNIEJSZE ASPEKTY OCHRONY WARTOŚCI KULTUROWYCH GMINY BRZEZINY

Gmina Brzeziny dysponuje cennym dziedzictwem kulturowym w tym walorami krajobrazowymi co predysponuje do aktywizacji mieszkańców w sferze renowacji zabytków oraz dbałości o nawiązania krajobrazowe oraz wysoką jakość architektury nowych budynków, powstających na terenie gminy. Realizacja takiego zamierzenia wymaga podejmowania przez samorząd Gminy Brzeziny działań w następujących zakresach strategicznych:

Zachowanie tożsamości regionalnej

- kształtowanie lokalnej dumy,
- kreowanie lokalnych produktów regionalnych,
- integracja kulturalna mieszkańców,

- sporządzenie planu ogólnego gminy, wyznaczającego w sposób kompleksowy dla całej gminy kierunki rozwoju przestrzennego oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego określających szczegółowe zasady zabudowy wpisujące się w krajobraz kulturowy gminy oraz chroniących tereny najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowo przed presją urbanistyczną.

Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarczego gminy

- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego,
- podniesienie rangi najbardziej wartościowych zabytków,
- rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów,
- wspierania posiadaczy obiektów zabytkowych w działaniach mających na celu poprawę stanu obiektów i ich wykorzystania na cele kulturalne, edukacyjne i społeczne,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej.

Wszelkie przewidywane działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego należy rozpatrywać w następujących ujęciach:

Studia badawcze - wspieranie przeprowadzania prac studialnych w celu poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych oraz nawiązanie współpracy z uczelniami wyższymi Uniwersytetem Łódzkim i Politechniką Łódzką,

Digitalizacja zasobów i walorów - cyfrowe upowszechnienie dziedzictwa kulturowego gminy,

Ochrona i zachowanie obiektów i obszarów zabytkowych – przygotowanie dokumentacji i przeprowadzenie prac w rewaloryzacji Parku willowego w Tworzyjankach, przeprowadzenie prac w zakresie rewitalizacji i rewaloryzacji zabytkowych drewnianych willi oraz domu leśniczego w Tadzynie, prowadzenie prac w zakresie rewaloryzacji założeń cmentarzy, przeprowadzenie prac w obiektach zabytkowych z adaptacją na cele nie szkodzące obiektom zabytkowym,

Edukacja – regionalna mieszkańców poprzez organizację imprez kulturowych, upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie regionu, organizowanie wystaw i warsztatów, programy edukacji regionalnej w szkołach,

Aktywizacja - pobudzanie aktywności mieszkańców w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa poprzez organizację konkursu na najciekawsze zdjęcie krajobrazu kulturowego gminy, najlepiej zachowany obiekt drewniany, włączenie organizacji społecznych i Lokalnych Grup Działania do wspólnych starań prowadzących do polepszenia stanu dziedzictwa kulturowego,

Kreowanie rozwoju turystyki kulturowej - wykorzystanie walorów dziedzictwa sakralnego i historycznego, dziejowego dla rozwoju produktów turystycznych,

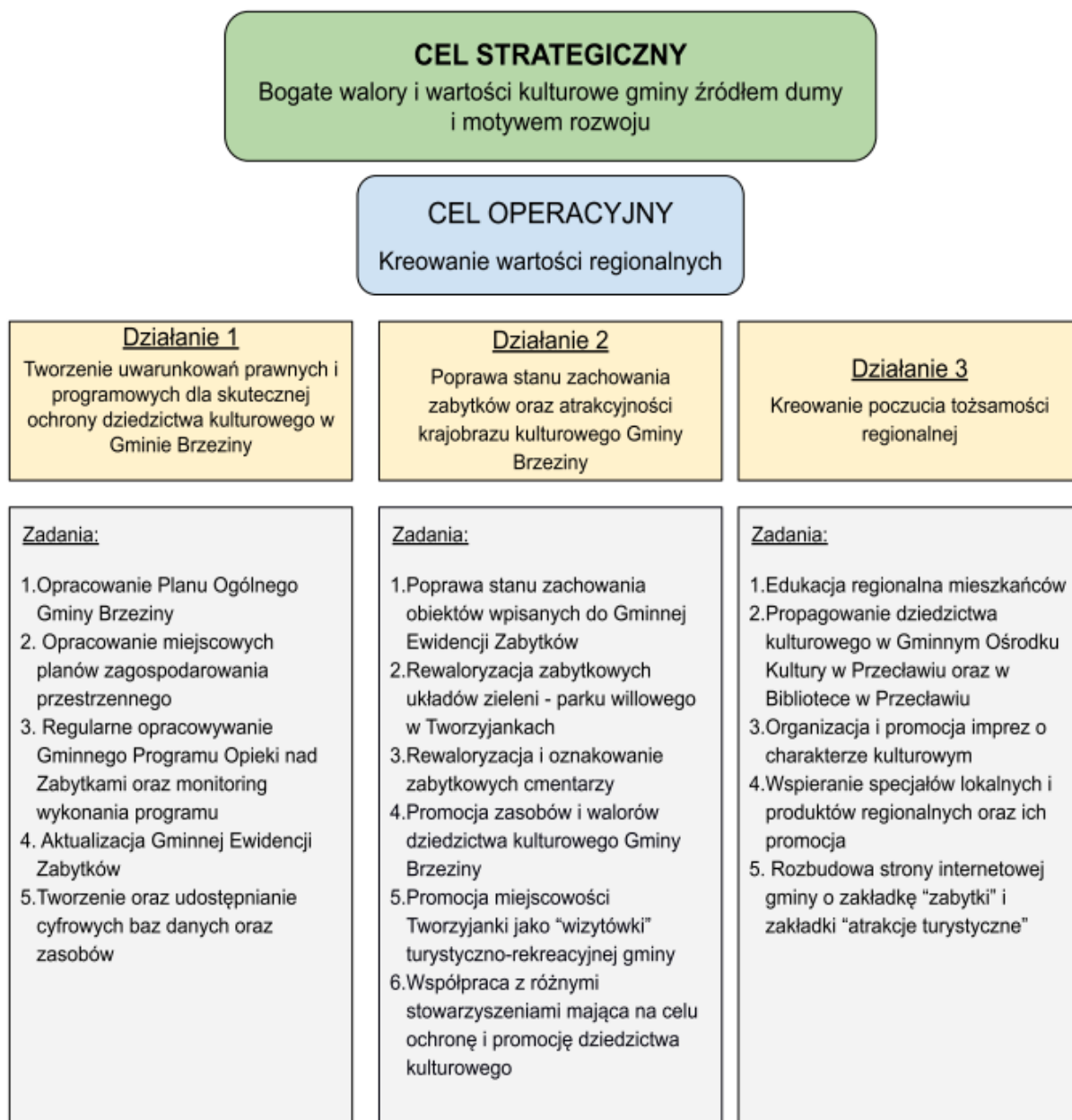
Digitalizacja zasobów i walorów kulturowych - cyfrowe upowszechnienie dziedzictwa kulturowego gminy,

Promocja - wzrost aktywności w zakresie promocji i popularyzacji walorów kulturowych, wydanie folderów z informacją o zabytkach regionu, upowszechnianie regionalnych produktów, kreowanie pamiątek z wizerunkiem gminy/regionu,

Współpraca z samorządem województwa, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i gminami sąsiednimi w zakresie ochrony i zachowania obiektów i obszarów zabytkowych oraz tożsamości regionalnej.

11.2 CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025 -2028 określa działania i zadania w kierunku ochrony krajobrazu kulturowego i przyrodniczego oraz rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego będącego elementem rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

CEL STRATEGICZNY:

Bogate walory kulturowe i krajobrazowe Gminy Brzeziny źródłem dumy i motywem rozwoju.

CEL OPERACYJNY:**Kreowanie wartości regionalnych**

Zasoby dziedzictwa kulturowego w dobie gospodarki rynkowej posiadają nie tylko wartość historyczną, ale także wymierną wartość ekonomiczną, decydującą o potencjale gospodarczym. Tak więc świadome zarządzanie tymi zasobami i ich skuteczne wykorzystanie w połączeniu z promocją może przyczynić się do rozwoju Gminy Brzeziny. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania jest podstawowym działaniem chroniącym dziedzictwo kulturowe gminy.

Dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne w dużej mierze kształtuje świadomość oraz współczesną kulturę. Dlatego też należy je zachować, chronić i pielęgnować ze szczególnym uwzględnieniem elementów decydujących o tożsamości i specyfice regionalnego dziedzictwa.

DZIAŁANIE 1	
Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Brzeziny	
ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Opracowanie Planu Ogólnego Gminy Brzeziny	Monitoring stopnia zaawansowania prac nad Planem Ogólnym Gminy
Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (zwłaszcza na obszarach gdzie występują zabytki i tereny cenne przyrodniczo)	Monitoring sporządzanego prawa miejscowego
Regularne opracowywanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz monitoring wykonania programu	Monitoring sporządzanych dokumentów oraz ich realizacji

Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków	Monitoring aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków
Tworzenie oraz udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	Monitoring działań, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/zaplanowanych środków
DZIAŁANIE 2 Poprawa stanu zachowania zabytków oraz atrakcyjności krajobrazu kulturowego Gminy Brzeziny	
ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Poprawa stanu zachowania obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków	Czy i na co pozyskano fundusze, Liczba obiektów przy których wykonano prace konserwatorskie, Monitoring prac, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/planowanych środków,
Rewaloryzacja zabytkowych układów zieleni – parku willowego w Tworzyjankach	Czy i na co pozyskano fundusze, Monitoring prac, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/planowanych środków
Rewaloryzacja i oznakowanie zabytkowych cmentarzy	Czy i na co pozyskano fundusze, Monitoring prac, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/planowanych środków
Promocja zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Gminy Brzeziny	Czy i na co pozyskano fundusze, monitoring działań, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/zaplanowanych wydatków
Promocja miejscowości Tworzyjanki jako „wizytówki” turystyczno-rekreacyjnej gminy	Monitoring działań, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/zaplanowanych środków
Współpraca z gminami sąsiednimi oraz stowarzyszeniami mająca na celu ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego	Czy i na co pozyskano fundusze, Monitoring prac, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/planowanych środków

Działanie 3 Kreowanie poczucia tożsamości regionalnej	
ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Edukacja regionalna mieszkańców	Czy i na co pozyskano fundusze, monitoring działań, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/zaplanowanych
Propagowanie dziedzictwa kulturowego w Gminnym Ośrodku Kultury w Przecławiu oraz w Gminnej Bibliotece w Przecławiu	Czy i na co pozyskano fundusze, monitoring działań, które zrealizowano/zaplanowano, wartość poniesionych/zaplanowanych
Organizacja i promocja imprez o charakterze kulturowym	Monitoring liczby imprez, które się odbyły, liczba uczestników biorących udział w imprezach, poniesione środki
Wspieranie specjałów lokalnych i produktów regionalnych oraz ich promocja	Monitoring działań promocyjnych – gdzie i jaka promocja, poniesione środki
Rozbudowa strony internetowej gminy o zakładkę „zabytki” oraz zakładkę „atrakcje turystyczne gminy”	Monitoring zrealizowanych/zaplanowanych działań, poniesione środki

Szczegółowy zakres działań:

DZIAŁANIE 1

Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Brzeziny

Skuteczna ochrona dziedzictwa kulturowego gminy jest możliwa tylko wtedy, gdy gmina posiada dokumenty programowe stanowiące podstawę prawną do dalszych działań w tym zakresie.

W celu ochrony zabytków i krajobrazu konieczne jest stworzenie uwarunkowań prawnych dających narzędzia do ich ochrony. Należy stworzyć odpowiednie warunki i procedury postępowania wspierające rewitalizację, rewaloryzację i remonty obszarów i obiektów zabytkowych oraz podjąć wszelkie działania w celu pozyskania funduszy ze środków zewnętrznych.

ZADANIA:**Zadanie 1****Opracowanie Planu Ogólnego Gminy**

Gmina Brzeziny zobligowana jest do sporządzenia Planu Ogólnego Gminy, który będzie podstawowym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną oraz sposób zagospodarowania całego obszaru jednostki administracyjnej (poza terenami zamkniętymi). Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, wszystkie gminy w Polsce mają obowiązek sporządzić Plan Ogólny Gminy, do końca czerwca 2026 r. W POG określa się obowiązkowo strefy urbanistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne, można w nim określić również: obszary uzupełnienia zabudowy, obszary zabudowy śródmiejskiej oraz obszary standardów dostępności infrastruktury społecznej. POG zastąpi dotychczas funkcjonujące Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Ustalenia planu ogólnego uwzględnia się przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Plan ogólny, w przeciwieństwie do studium, jest aktem prawa miejscowego i stanowi podstawę prawną decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, które będą mogły być wydawane tylko na wyznaczonych obszarach uzupełnienia zabudowy, i będą ważne jedynie przez 5 lat od dnia, w którym staną się prawomocne. Plan ogólny Gminy będzie uwzględniał zabytki objęte niektórymi formami ochrony (wskazanych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) lub ujęte w wojewódzkiej albo gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.

Uchwalenie Planu Ogólnego pozwoli zahamować obserwowany na terenie Gminy Brzeziny proces rozlewania się zabudowy i chaotycznej urbanizacji, odbywający się dotychczas na podstawie decyzji o warunkach zabudowy. Brak uchwalenia POG we wskazanym ustawowo terminie, będzie skutkował brakiem dalszej możliwości prowadzenia przez gminę polityki przestrzennej - do chwili uchwalenia planu ogólnego gmina nie będzie mogła uchwalać miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz wydawać decyzji o warunkach zabudowy.

Zadanie 2**Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (zwłaszcza na obszarach gdzie występują zabytki i tereny cenne przyrodniczo)**

Gmina Brzeziny posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące głównie tereny wsi zlokalizowane ulicowo wzdłuż dróg, obowiązujące plany miejscowe nie chronią jednak w pełni historycznych układów ruralistycznych miejscowości. Poza granicami MPZP wydawane są decyzje o warunkach zabudowy, często powodując degradację historycznych układów ruralistycznych poprzez przekształcenia układu parcelacyjnego, rozlewanie się zabudowy oraz powstawanie budynków nie pasujących formą architektoniczną i skalą do istniejącej zabudowy historycznej. Corocznie gmina Brzeziny wydaje ponad 200 decyzji o warunkach zabudowy, które są narzędziem jednostkowym nie kształtującym przestrzeni w sposób spójny, zapewniający należyłą ochronę układom i obiektom zabytkowym.

Konieczne jest opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w pierwszej kolejności plany miejscowe powinny objąć obszary wsi gdzie występują zabytki, jak również strefy ekspozycji od zabytków. W planach miejscowych powinna zostać wyznaczona ochrona układów ruralistycznych, chroniąca przed powstawaniem przypadkowej, niespójnej zabudowy niepasującej do istniejącej tkanki ruralistycznej pod względem gabarytów, formy architektonicznej i rozplanowania.

Zadanie 3

Regularne opracowywanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz monitoring wykonania programu

Gmina Brzeziny do tej pory nie posiadała Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, ważne jest aby po podjęciu uchwały Gmina systematycznie realizowała zadania zawarte w programie oraz monitorowała ich wykonanie. Regularne sporządzanie Programu pozwoli na skuteczną ochronę zabytków, poprawę stanu krajobrazu kulturowego oraz wzrost poczucia wartości regionalnych wśród mieszkańców.

Zadanie 4

Sporządzenie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków

Gmina Brzeziny posiada Gminną Ewidencję zabytków przyjętą zarządzeniem Wójta nr 8/2020 z dnia 7 stycznia 2020, w GEZ omyłkowo nie został ujęty Dom Nadleśniczego w Tadzynie, który został wpisany do rejestru zabytków pod nr A/112 decyzją z dnia 18.04.2011 r. Konieczne jest sporządzenie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków w zakresie dodania tego obiektu, oraz opracowania dla niego karty ewidencyjnej.

Zaleca się również wpisanie do Gminnej Ewidencji Zabytków Cmentarza Wojennego w Małczewie z 1914 r., oraz opracowanie dla niego karty ewidencyjnej.

Zadanie 5

Tworzenie oraz udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów

Cyfrowe bazy danych są obecnie bardzo pożądanym źródłem wiedzy, charakteryzującym się łatwą dostępnością oraz wysoką jakością zawartych danych. Dane na temat dziedzictwa kulturowego często są trudno dostępne, można je znaleźć tylko w archiwach czy urzędach gmin. Często mieszkańcy Gminy nie mają nawet świadomości, że obiekty w ich najbliższym otoczeniu są ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Gmina Brzeziny powinna do swojego Systemu Informacji Przestrzennej, dodać zakładkę Gminna Ewidencja Zabytków, która umożliwiłaby zamieszczenia lokalizacji zabytków oraz informacji na ich temat w tym fotografii i kart ewidencyjnych.

Gmina Brzeziny w celu udostępnienia cyfrowych baz danych dotyczących dziedzictwa kulturowego powinna dokonać również digitalizacji gminnej ewidencji zabytków – obecnie na stronie gminy zamieszczona jest tylko lista obiektów wpisanych do GEZ, brak jest możliwości pobrania kart ewidencyjnych zabytków.

DZIAŁANIE 2

Poprawa stanu zachowania zabytków oraz atrakcyjności krajobrazu kulturowego

Gminy Brzeziny

Atrakcyjność krajobrazu kulturowego i przyrodniczego jest wizytówką Gminy Brzeziny. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania jest podstawowym działaniem chroniącym dziedzictwo kulturowe gminy. Konieczna jest również promocja dziedzictwa kulturowego gminy Brzeziny.

ZADANIA:

Zadanie 1

Poprawa stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz do Gminnej Ewidencji Zabytków

Należy dokonać wszelkich starań, by doprowadzić do poprawy stanu obiektów zamieszczonych w gminnej ewidencji zabytków, ponieważ olbrzymim problemem jest brak ich bieżącej konserwacji i postępująca degradacja. Istnieje jednak bariera natury prawnej na drodze pozyskiwania środków finansowych na przeprowadzenie remontów, ponieważ ustawa stanowi, że finansowane są prace remontowe obiektów wpisanych do rejestru. Obiekty nie objęte prawną formą ochrony tzw. ewidencjonowane mogą uzyskać dofinansowanie jedynie w przypadku opracowania projektu kompleksowej odnowy ze środków dysponowanych przez Urząd Marszałkowski w Łodzi lub z Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Warto również śledzić Lokalną Grupę Działania, która zgodnie z Lokalną Strategią Rozwoju przekazuje w ramach konkursów dotacyjnych środki europejskie na lokalne działania, w tym na prace remontowe przy budynkach o wartościach historycznych. Alternatywą są również fundusze sołeckie, w ramach których można uzyskać dofinansowania np. Na odnowę kapliczek przydrożnych, lub innych obiektów służących poprawie warunków życia mieszkańców.

W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jest więcej możliwości zdobycia dofinansowania. Właściciel zabytku może wnioskować o dotację celową w zakresie dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku od Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub brać udział w różnych wojewódzkich programach i konkursach np. programie "Łódzkie dla zabytków" na udzielenie dotacji na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego. o dofinansowanie mogą się starać: osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Większość zabytków zlokalizowana na terenie Gminy Brzeziny znajduje się w posiadaniu osób prywatnych oraz parafii i związków wyznaniowych, w związku z czym gmina nie posiada

bezpośrednio możliwości wpływania na poprawę stanu zachowania tych obiektów, co w konsekwencji powoduje niekiedy zaniedbania ze strony właścicieli i władających. Brak jest także możliwości prawnych udzielenia pomocy finansowej osobom fizycznym i prawnym, które są właścicielami obiektów zabytkowych, wpisanych jedynie do ewidencji zabytków zarówno gminnej jak i wojewódzkiej.

Władze Gminy Brzeziny powinny wykazywać inicjatywę w poszukiwaniu różnych źródeł finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych zarówno do rejestru zabytków jak i do gminnej ewidencji zabytków, oferować wsparcie właścicielom fachowym doradztwem oraz inicjować współpracę z nimi. W miarę możliwości samorząd gminy mógłby też oferować dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach, które znajdują się w rękach prywatnych. W Gminie Brzeziny najpilniejszych prac konserwatorskich wymaga Wille nr 7 i 11 w Tworzyjankach oraz Dwór w Buczku.

Zadanie 2

Rewaloryzacji zabytkowych układów zieleni

Na obszarze Gminy Brzeziny jest wpisany do rejestru zabytków Park Willowy w Tworzyjankach. Jest to park krajobrazowy założony na pocz. XX w. Park ma powierzchnię 3,82 ha, otacza willę nr 11. Park był kiedyś ośrodkiem wypoczynkowo-rekreacyjnym ZHP. Park posiada bogaty drzewostan, częściowo ma charakter leśny. Obecnie park jest bardzo zaniedbany, brakuje w nim utrzymanych w odpowiedniej ilości i stanie ciągów komunikacji pieszej. Widoczne jest wieloletnie niedoinwestowanie parku. W wielu miejscach gęste samosiewy drzew uniemożliwiają przejście i zasłaniają widoczność. Jednak substancja zabytkowa parku - starodrzew, w znacznej części nadal posiada bardzo wysoką wartość dendrologiczną.

Niestety współczesny stan parku bardzo odbiega od tego, z czasów jego świetności, park jest mocno zaniedbany. Jego aktualny stan wskazuje na pilną potrzebę przeprowadzenia kompleksowej rewitalizacji. Do działań jakie należy wykonać w parku należą:

- odtworzenie dawnej kompozycji przestrzennej,
- usunięcie gęstych samosiewów mniej wartościowych gatunków drzew,
- przywrócenie dawnych ciągów komunikacji pieszej i osi widokowych,
- usytuować obiekty małej architektury krajobrazu,
- wykonać zabiegi lecznicze i pielęgnacyjne starodrzewu,
- wzbogacić dendroflorę o nowe nasadzenia.

Gmina Brzeziny otrzymała dofinansowanie na rewitalizację parku willowego w miejscowości Tworzyjanki, całkowita wartość zadania wynosi 1.298.760,00 złotych. Inwestycja jest dofinansowana ze środków Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 1.272.784,80 złotych.

Zadanie 3

Rewitalizacja i oznakowanie zabytkowych cmentarzy

W gminie Brzeziny zlokalizowanych jest bardzo dużo zabytkowych cmentarzy, część z nich to cmentarze ewangelickie stanowiące pamiątkę po niemieckich osadnikach z początku XX w., są one elementem tożsamości wielokulturowej gminy Brzeziny. Druga grupa zabytkowych cmentarzy pochodzi z okresu I wojny światowej, stanowią one świadectwo po bitwach stoczonych w okolicach Łodzi w 1914 r. Cmentarze wojenne w Poćwiardówce i Witkowicach poddane zostały rewaloryzacji, pojawiły się przy nich również tablice informacyjne, jest to efekt realizacji projektu „muzeum w przestrzeni - wielokulturowe korzenie regionu łódzkiego”, cmentarze wojenne w miejscowościach Poćwiardówka i Witkowice i Małczew znajdują się na szlaku historycznym szlaku turystycznym „Szlakiem Bitwy Łódzkiej 1914 r.”

Jednak cmentarze ewangelickie w miejscowościach Adamów, Gałkówka Kolonia i Jordanów, wymagają przeprowadzanych prac zabezpieczających, rewaloryzacji oraz ustawienia tablic informacyjnych opowiadających o ich historii, w przeciwnym razie niedługo znikną bezpowrotnie z krajobrazu gminy Brzeziny.

Te działania przyczynią się do promocji dziedzictwa kulturowego gminy, zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy, jak również spowodują poszerzenie wiedzy mieszkańców na temat swojego miejsca zamieszkania i jego historii.

Zadanie 4

Promocja zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Gminy Brzeziny

Dziedzictwo kulturowe oraz walory krajobrazowe Gminy Brzeziny wymagają działań promocyjnych, by stały się rozpoznawalne w skali regionu oraz cenne w poczuciu mieszkańców. Działania promocyjne powinny obejmować:

- lokalizację na terenie gminy tablic informacyjnych przedstawiających historię gminy, ciekawostki na temat gminy oraz mapę z zaznaczonymi najciekawszymi atrakcjami turystycznymi,
- przebudowę strony internetowej gminy, z naciskiem na zabytki, dziedzictwo kulturowe i walory Krajobrazowe Gminy Brzeziny,
- aktywne prowadzenie fanpage gminy na facebooku i na innych portalach społecznościowych,
- renowację obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków i do rejestru zabytków,
- rewaloryzację zabytkowego Parku willowego w Tworzyjankach,
- promocję miejscowości Tworzyjanki jako wizytówki turystycznej gminy Brzeziny,
- wydanie folderów promocyjnych/informatorów turystycznych, z opisem ciekawych miejsc, zabytków i atrakcji przyrodniczych oraz mapami pokazującymi możliwe trasy zwiedzania Gminy Brzeziny zarówno pieszo, konno, jak i rowerem i samochodem oraz udostępnienie ich na stronie internetowej gminy jak również rozesłanie do przedszkoli, szkół i innych instytucji w regionie łódzkim,
- organizację imprez o charakterze kulturowym,
- organizację konkursów wiedzy, fotografii oraz plastycznych na temat dziedzictwa kulturowego gminy dla dzieci i młodzieży.

Zadanie 5

Promocja miejscowości Tworzyjanki jako „wizytówki” turystyczno-rekreacyjnej gminy

Miejscowość Tworzyjanki ma bardzo bogatą historię, na jej terenie zlokalizowane są najcenniejsze zabytki gminy Brzeziny, piękno krajobrazu naturalnego takie jak duża lesistość i położenie w dolinie rzeki Mrogi powoduje, że miejscowość jest bardzo atrakcyjna do rozwoju turystyki rekreacyjno-wypoczynkowej, zwłaszcza weekendowej. Piękno naturalne oraz potencjał wypoczynkowy miejscowości, został już doceniony przez Łódzkich fabrykantów, którzy lokalizowali tutaj swoje wille letniskowe w XIX w., dziś zabytkowe drewniane wille stanowią dodatkowy atut miejscowości. Na terenie Tworzyjanek zlokalizowany jest też piękny zabytkowy park willowy, na którego rewaloryzację udało się uzyskać gminie dofinansowanie.

Na terenie miejscowości oraz w bliskim jej sąsiedztwie rozwija się baza gastronomiczno-noclegowa, w Tworzyjankach zlokalizowany jest „Stary Folwark” kompleks gastronomiczno-hotelarski z funkcją ośrodka szkoleniowego (zlokalizowany w zabytkowych zabudowaniach należących dawniej do Schilerów), restauracja „Drewniana Willa” (zlokalizowana w zabytkowej willi nr 12), „Hotelik Mawi” – obiekt noclegowy wraz z restauracją i salą konferencyjną, kemping „Las Andreas”, korty tenisowe. W bezpośrednim sąsiedztwie Tworzyjanek (na terenie gminy Koluszki) położony jest kompleks rekreacyjno-wypoczynkowy w Lisowicach. W kompleksie zlokalizowany jest m.in. zalew na rzece Mrodze, baseny zewnętrzne, park linowy, wake-park, wypożyczalnia kajaków, boiska, plac zabaw oraz siłownia zewnętrzna. Na terenie kompleksu działa też całoroczna restauracja „Kriada Beach Bar” oraz sezonowe punkty gastronomiczne. Oferta rekreacyjno-wypoczynkowa Lisowic stanowi dopełnienie potencjału turystycznego miejscowości Tworzyjanki. Miejscowości te powinny współpracować ze sobą w zakresie rozwoju turystyki na ich obszarze.

Gmina Brzeziny powinna promować miejscowość Tworzyjanki jako swoją wizytówkę turystyczno-rekreacyjną. Działania promocyjne powinny obejmować:

- organizację w parku w Tworzyjankach imprez kulturowych i sportowych np. Pikniku Fabrykanta wraz z biegiem po miejscowości i najbliższej okolicy,
- opracowanie folderu informacyjnego przedstawiającego najważniejsze atrakcje turystyczne i zabytki Tworzyjanek oraz okolicy,
- poprawę stanu zachowania zabytkowych willi oraz wykorzystanie ich na cele komercyjne z zakresu kultury, turystyki i rekreacji
- opracowanie tras wycieczek pieszych, rowerowych i konnych po południowo-wschodniej części gminy Brzeziny,
- budowę ścieżek rowerowych wraz z punktami serwisu rowerów,
- budowę miejsc odpoczynku dla turystów,
- dalszą rozbudowę bazy noclegowej i gastronomicznej,
- współpracę w zakresie działań promocyjnych z miejscowością Lisowice z gm. Koluszki.

Zadanie 6

Współpraca z gminami sąsiednimi oraz stowarzyszeniami mająca na celu ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego Gminy Brzeziny

Gmina Brzeziny powinna kontynuować współpracę z organizacjami działającymi w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego regionu oraz innymi gminami zlokalizowanymi w sąsiedztwie w celu wymiany doświadczeń, wspólnej organizacji wydarzeń kulturowych czy wspólnych starań w pozyskiwaniu środków finansowych. Ważnym aspektem jest aktywna współpraca z Grupą Lokalnego Działania "Stowarzyszenie Mroga", ze Stowarzyszeniem Rozwoju Powiatu Brzezińskiego „Nasz Powiat”, z oraz „Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Brzezińskiej” i Muzeum Regionalnym w Brzezinach.

DZIAŁANIE 3

Kreowanie poczucia tożsamości regionalnej

Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej z całą pewnością wpłynie na zacieśnianie więzi społeczności lokalnej i poczucia własnej wartości. Gmina Brzeziny na kanwie bogatej historii i tradycji może kultywować swoje walory niematerialne i wartości materialne.

ZADANIA:

Zadanie 1

Edukacja regionalna mieszkańców

Zachowanie i propagowanie dziedzictwa winno odbywać się przy współudziale społeczności lokalnej. Dlatego trzeba podjąć działania w celu propagowania wiedzy o zabytkach i zasadach ich ochrony. Należy umacniać w mieszkańcach gminy poczucie tożsamości poprzez identyfikowanie specyfiki i odrębności lokalnej. Szczególną uwagę należy zwrócić na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego poczynając od szkół, gdzie dzieci i młodzież trzeba zachęcać do poznawania historii swojego najbliższego miejsca zamieszkania. Kolejną ważną grupą, do której należy kierować te działania są właściciele i użytkownicy zabytków.

Ważnym elementem realizowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest poszerzanie wiedzy i świadomości społecznej mieszkańców gminy na temat wagi kultywowania tradycji kulturowych gminy i regionu. Szczególnym miejscem poszerzania wiedzy kształtującej tożsamość regionalną i lokalną jest, oprócz rodziny, szkoła, w gminie Brzeziny za propagowanie kultury odpowiada też Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Gminna w Przecławiu.

Urząd Gminy Brzeziny we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Przecławiu i gminną biblioteką w Przecławiu oraz placówkami oświaty winien realizować szereg działań na rzecz

popularyzacji dziedzictwa kulturowego Gminy Brzeziny, m.in. organizować wystawy, konkursy, działania edukacyjne, wydawnicze i promocyjne. Celem działań powinna być edukacja społeczności lokalnej i jej propagowanie zwłaszcza wśród najmłodszych mieszkańców gminy. Najistotniejszymi celami, do osiągnięcia są: poznanie historii i dziedzictwa kulturowego, budowanie tożsamości lokalnej, rozwijanie zainteresowania historią gminy i regionu.

Dobłą inicjatywą jest też powierzenie młodzieży szkolnej opieki nad pomnikiem oraz grobami nieznanymi żołnierzy poległych w czasie II Wojny Światowej, oraz cmentarzami ewangelickimi.

W aspekcie edukacji regionalnej ogromną rolę odgrywają Koła Gospodyń Wiejskich oraz zastępy Ochotniczej Straży Pożarnej. Są to organizacje zrzeszające osoby chcące działać na rzecz społeczności lokalnej, propagujące kulturę i tradycje danego obszaru. Do najważniejszych inicjatyw wykonywanych przez KGW należy wyrób rękodzieła ludowego i artystycznego, pielęgnowanie tradycji folklorystycznych i kulinarnych regionu oraz reprezentacja gminy podczas różnych imprez kulturowych np. Jarmarków Wojewódzkich. Zastępy Ochotniczej Straży Pożarnej poza służbą na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom gminy, również wykazują liczne inicjatywy w zakresie edukacji regionalnej mieszkańców, propagowania lokalnych tradycji oraz organizacji wydarzeń kulturowych. Zarówno Koła Gospodyń Wiejskich jak i jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej powinny kontynuować swoją działalność wyróżniającą się na tle całego regionu.

Zadanie 2

Propagowanie dziedzictwa kulturowego w Gminnym Ośrodku Kultury w Przecławiu oraz w Gminnej Bibliotece w Przecławiu

Funkcję organizatora wydarzeń kulturalnych, ośrodka integracji mieszkańców oraz propagowania kultury pełni Gminny Ośrodek Kultury w Przecławiu oraz Gminna Biblioteka w Przecławiu.

GOK wraz z biblioteką ma bardzo duże możliwości działania w zakresie propagowania dziedzictwa kulturowego, edukacji regionalnej mieszkańców oraz organizacji różnych imprez i wydarzeń kulturowych. W gminnym ośrodku kultury należy między innymi:

- organizować zajęcia artystyczne z zakresu sztuk plastycznych i muzycznych,
- organizować warsztaty kulinarne edukujące mieszkańców w zakresie m.in. lokalnych specjałów i potraw tradycyjnych,
- organizować różnorodne konkursy np. plastyczne, fotograficzne, przyrodnicze, wiedzy o gminie itp...
- organizować wydarzenia kulturalne takie jak koncerty, wystawy, spotkania z artystami, festyny itp...
- kultywować sztukę rękodzieła i rzemiosła poprzez organizowanie regularnych lekcji, spotkań i warsztatów z lokalnymi twórcami, artystami i rzemieślnikami m.in warsztaty rzeźby w drewnie, warsztaty haftowania i szycia, warsztatów lepienia z gliny,

- współpracować z innymi jednostkami zajmującymi się szerzeniem kultury oraz Lokalnymi Grupami Działania np. „Stowarzyszeniem Mroga”, Stowarzyszeniem Rozwoju Powiatu Brzezińskiego „Nasz Powiat”, domami kultury w sąsiednich gminach.

Działania ośrodka kultury skutkować będą integracją społeczności lokalnej, propagowaniem tradycji i dziedzictwa kulturowego gminy oraz pielęgnowaniem więzi międzypokoleniowych. Działania Gminnego Domu Kultury powinny polegać na zaspokajaniu potrzeb i aspiracji kulturalnych społeczeństwa poprzez tworzenie i upowszechnianie różnych dziedzin kultury oraz sztuki profesjonalnej i amatorskiej, wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturowej, ochronie dziedzictwa kulturowego i środowiska, powinny być szeroko propagowane na poziomie regionalnym.

Zadanie 3

Organizacja i Promocja imprez o charakterze kulturowym

Gmina Brzeziny organizuje bardzo mało imprez o charakterze kulturowo-folklorystycznym. Jedyną dużą imprezą kulturową organizowaną cyklicznie na terenie gminy są dożynki gminno-parafialne.

Gmina Brzeziny poza dożynkami powinna organizować inne wydarzenia kulturowe, które będą okazją do spotkania i integracji mieszkańców jak i odwiedzenia gminy przez turystów i mieszkańców sąsiednich gmin. Organizacja takich imprez sprzyja również budowaniu tożsamości lokalnej poprzez wzmacnianie poczucia przynależności do wspólnoty i dumy z lokalnych korzeni. Takie wydarzenia są świetnym sposobem na edukację regionalną mieszkańców, dają możliwość przekazywania wiedzy o tradycjach, historii, zwyczajach i kulturze regionu. Imprezy kulturowe są również doskonałą okazją do promocji gminy i budowania pozytywnego wizerunku na zewnątrz, mogą również przyczynić się do rozwoju gospodarczego poprzez wspieranie lokalnych przedsiębiorców, rękodzielników, rolników i artystów oraz możliwość promocji lokalnych produktów i usług.

Gmina Brzeziny powinna kontynuować tradycję obchodów rocznicy śmierci patronki Eufeminowa św. Eufemii, jest to impreza kulturowo-folklorystyczna, która posiada bogatą historię i tradycję, kultywowanie tego święta sprzyja zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz przekazaniu tradycji młodszemu pokoleniu. Organizacja imprezy jako pikniku kulinarnego będzie świetną okazją do promocji regionalnych produktów. Odbywający się podczas wydarzenia konkurs nalewek może przyciągnąć uczestników z całej Polski, a specjały lokalne z Eufeminowa mają szansę stać się rozpoznawalne w skali całego regionu łódzkiego.

Gmina Brzeziny powinna również zorganizować cykliczną imprezę kulturową na terenie Tworzyjanek, miejscowości o bogatej historii i tradycjach letniskowych. Po zakończeniu rewitalizacji Parku Willowego gmina zyska nową przestrzeń do organizacji takich wydarzeń. Dobrym pomysłem może być zorganizowanie Pikniku Fabrykanta na rozpoczęcie wakacji, nawiązującego do XIX w. historii miejscowości, połączonego z organizacją zawodów

biegowych, atrakcyjny lesisty krajobraz Tworzyjanek i sąsiednich miejscowości posiada duży potencjał do organizacji takich zawodów.

Prężnie działające na terenie gminy: Orkiestry Dęte z Przecławia i Syberii, zespół wokalny i taneczny działający przy GOK w Przecławiu, mogą uświetnić swoimi występami zarówno uroczystości lokalne, jak też reprezentują gminę na zewnątrz, uczestnicząc w imprezach o różnym zasięgu. Działające zespoły/formacje przyczyniają się do integracji mieszkańców, kształtowania lokalnej dumy oraz zachowania tożsamości. Organizacja imprez kulturowych ma na celu promocję dziedzictwa kulturowego gminy, wzmocnienie pozycji Gminy Brzeziny jako obszaru atrakcyjnego kulturowo i wykreowanie pozytywnego jej wizerunku oraz przede wszystkim integrację społeczności lokalnej.

Zadanie 4

Wspieranie specjalów lokalnych oraz ich promocja

Produkty regionalne decydują o kolorycie, odrębności i specyfice wyodrębnionego obszaru, stanowiąc jego bogactwo kultury kulinarnej. Gmina Brzeziny ma bardzo dużo specjalów lokalnych, których wyszukiwaniem zajmowała się lokalna grupa działania „Stowarzyszenie Mrogi”. Specjały regionalne zostały opisane w publikacji „Produkty tradycyjne z regionu rzeki Mrogi, Rawki i Wzniesień Łódzkich” opracowanej przez Lokalną Grupę Działania „Stowarzyszenie Mrogi” we współpracy z Gminami Brzeziny, Dmosin, Koluszki, Jeżów, Rogów, wydaną przez Urząd Marszałkowski w Łodzi, w 2020 r. Część specjalów regionalnych została też uwzględniona w szlaku kulinarnym Województwa Łódzkiego. Pięć produktów z Gminy Brzeziny udało się wpisać na Listę Produktów Tradycyjnych tworzoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Gmina Brzeziny powinna wybrać swoje produkty regionalne, które byłyby jej wizytówką i źródłem promocji. Dobrym pomysłem byłoby zorganizowanie pikniku kulinarnego, na którym Koła Gospodyń Wiejskich zaprezentowałyby typowe dla regionu potrawy, następnie mieszkańcy gminy w drodze głosowania wybrali by Brzezińskie specjały.

Dalszym krokiem może być wpisanie kolejnych specjalów z terenu gminy Brzeziny na listę produktów regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz kontynuacja promocji dań regionalnych przez Koła Gospodyń wiejskich w różnych konkursach kulinarnych, jarmarkach wojewódzkich i innych wydarzeniach kulturowych.

W celu promocji specjalów gminy Brzeziny w Gminnym Ośrodku Kultury w Przecławiu można zorganizować warsztaty kulinarne podczas, których Koła Gospodyń Wiejskich uczyłyby mieszkańców Gminy przyrządzać tradycyjne regionalne dania. Działania te przyczyniłyby się do edukacji regionalnej oraz integracji lokalnej społeczności.

Zadanie 5

Rozbudowa strony internetowej gminy o zakładkę ”zabytki” oraz zakładkę „atrakcje turystyczne”

Rozbudowa strony internetowej gminy o zakładkę „zabytki” oraz zakładkę „atrakcje turystyczne” to ważne zadanie, które przynosi liczne korzyści zarówno dla mieszkańców, jak i dla turystów oraz samorządu. Realizacja tego zadania ma na celu promocję oraz budowanie pozytywnego wizerunku Gminy Brzeziny jako atrakcyjnego miejsca do odwiedzenia. Spowoduje również przyciągnięcie turystów, co może przełożyć się na rozwój gospodarczy gminy - większe dochody lokalnych przedsiębiorców, w szczególności restauracji i hoteli oraz usług turystycznych, a co za tym idzie większe podatki odprowadzane do budżetu gminy.

Rozbudowa strony internetowej o nowe zakładki ma też funkcję edukacyjno-informacyjną. Ułatwi mieszkańcom gminy edukację o lokalnym dziedzictwie, co spowoduje budowanie poczucia przynależności i dumy lokalnej.

Dobrym pomysłem jest również zamieszczenie na stronie internetowej interaktywnych map, opracowanych tras wycieczek czy ciekawostek historycznych. W cały proces można zaangażować społeczność lokalną poprzez możliwość tworzenia galerii zdjęć, relacji z wycieczek, czy konkursów fotograficznych.

Poza realizacją wyżej wymienionych zadań należy sporządzić sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami

12. WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU

Rekomendacje do wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wynikające z opracowanego gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Brzeziny.

Wnioskuje się o uwzględnienie w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami następujących działań:

- Uznanie miejscowości Tworzyjanki z zespołem willi letniskowych oraz z Parkiem willowym jako reprezentatywnego zespołu zabytkowego
- utworzenie szlaków turystycznych oraz rozwój turystyki poznawczej opartej na dziedzictwie kulturowym i walorach krajobrazowych gminy.

13. MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BRZEZINY

Program ochrony zabytków Gminy Brzeziny określa pewne kierunki i cele w zakresie ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy. Obowiązek dbania o zabytki spoczywa na właścicielach lub użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródłami finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, tj. projektów związanych z zabytkami oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa są:

1. środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,
2. środki z funduszy europejskich – Regionalnego Programu Operacyjnego, dystrybuowane na poziomie województwa,
3. środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej, itd.,
4. środki finansowe z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów ministerialnych,
5. środki wojewódzkie (dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd województwa; dotacje dla innych jednostek samorządu terytorialnego; dotacje, granty, nagrody dla innych podmiotów).

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji Programu może odbywać się z wykorzystaniem:

- dochodów własnych instytucji kultury,
- środków własnych jednostek samorządu terytorialnego (gmina, powiat),
- środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, stowarzyszeń).

Przygotowane przez Gminę projekty w ramach POnZ do realizacji na lata 2025-2028 to przede wszystkim działania własne gminy, możliwe do realizacji z budżetu gminy również poprzez zaangażowanie jednostek podległych m.in. Gminnego Ośrodka Kultury z Biblioteką w Przecławiu. Poniżej wymienione źródła finansowania są przykładami dostępnych funduszy. W miarę realizacji konkretnych zadań gmina starać się będzie o ich finansowanie również w innych, niewskazanych poniżej źródłach, dysponujących projektami lub konkursami adekwatnymi do konkretnych potrzeb gminy. W tym Gmina korzystać będzie z porad wyspecjalizowanych organizacji wspierających działania na rzecz rozwoju gmin wiejskich jak bp. Fundacja Wspomagania Wsi.

I ŚRODKI KRAJOWE

DOFINANSOWANIE Z MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO:

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może udzielić dotacji na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia wniosku;
- 2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- 3) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, ustalonych na podstawie kosztorysu

zatwierdzonego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku.

Minister kultury udziela dotacji także na planowe prace archeologiczne towarzyszące pracom przy zabytku, jeżeli ich koszt przekracza 2% kosztów planowanych działań. Dotacja taka przysługuje także przy niespodziewanym odkryciu zabytku archeologicznego, po jego wpisaniu do rejestru i ewidencji WKZ. Zasady prawne określa art. 82a ustawy o ochronie zabytków z 2003 r. Ponadto minister w trybie art. 83a może udzielić dotacji celowej na zabezpieczenie i wyposażenie pomieszczeń służących do przechowywania zabytków z Listy Skarbów Dziedzictwa.

PROGRAMY OPERACYJNE MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Ochrona zabytków

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kultura ludowa i tradycyjna

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

Ochrona zabytków archeologicznych

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Groby i cmentarze wojenne w kraju

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

Kultura cyfrowa

Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego.

Infrastruktura domów kultury

Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów oraz ośrodków kultury, a także centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.

DOTACJE ŁÓDZKIEGO WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z 2003 r. oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków finansowych budżetu państwa, w części, której dysponentem jest Wojewódzki Konserwator Zabytków, może być udzielona dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, planowane do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym (art. 76, pkt. 1), bądź przed upływem 3 lat po ich wykonaniu (art. 76, pkt. 2) na wniosek właściciela, posiadacza zabytku wpisanego do rejestru zabytków, bądź osoby posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach: – do dnia 28 lutego – na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku, – do dnia 30 czerwca – na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie,

restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

FUNDUSZ KOŚCIELNY

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego, jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 75 – Poz. 4257 Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo. Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

KONKURS „ZABYTEK ZADBANY”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym ogólnopolskim konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. I Generalnego Konserwatora Zabytków Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. W 2025 r. odbywa się 50 jubileuszowa edycja konkursu. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

PROGRAM KULTURA – INTERWENCJE

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

NARODOWY FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ (NFOŚiGW)

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego - Konkurs "Łódzkie dla zabytków"

Zarząd Województwa Łódzkiego organizuje konkurs "Łódzkie dla zabytków" na udzielenie dotacji na wykonanie w 2025 roku prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego. O dofinansowanie może się ubiegać każdy, kto posiada tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków województwa łódzkiego.

Dotacja z budżetu województwa łódzkiego na wykonanie prac przy zabytku może być udzielona w wysokości do 50% całkowitej wartości planowanego zadania, w szczególnie uzasadnionych przypadkach - do 100%, przy czym maksymalna wnioskowana kwota dotacji nie może być większa niż 200 tys. złotych.

DOTACJE JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Jednostki samorządu terytorialnego, reprezentowane przez organy stanowiące gminy, powiatu lub województwa, mogą udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwały w trybie określonym przepisami odrębnymi i w wysokości nie przekraczającej 100% nakładów koniecznych.

II ŚRODKI EUROPEJSKIE

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) 2021-2027

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i

kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

14. REALIZACJA I FINANSOWANIE ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa, na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. w przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu i ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Brzeziny,
- 2) ochrona dziedzictwa kulturowego na całym obszarze Gminy Brzeziny oraz kształtowanie przestrzeni publicznych,
- 3) promocja dziedzictwa kulturowego oraz rozwój turystyki kulturowej.

15. INSTRUMENTY WYKORZYSTYWANE DO REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w Programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do

wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- 2) finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 5) kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

16. PODSUMOWANIE

Rekomendacje wynikające z Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Brzeziny na lata 2025-2028 powinny zostać wprowadzone do wszystkich dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Brzeziny.

Zakłada się, że cele określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami będą osiąmane w wyniku współpracy Władz Gminy Brzeziny z Łódzkim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami i związkami, których działania obejmują ochronę dziedzictwa kulturowego.